

Slöjdkorgen

- En studie av reminiscensarbete ur ett
slöjdperspektiv.

Lina Jatko

**Uppsats för avläggande av filosofie kandidatexamen i
Kulturvård, Ledarskap i slöjd och kulturhantverk**

15 hp

**Institutionen för kulturvård
Göteborgs universitet**

2016:36

Slöjdkorgen
- En studie av reminiscensarbete ur ett
slöjdperspektiv.

Lina Jatko

Handledare: Annika Ekdahl

Kandidatuppsats, 15 hp
Ledarskap i slöjd och kulturhantverk
Lå 2015/16

UNIVERSITY OF GOTHENBURG
Department of Conservation
P.O. Box 130
SE-405 30 Göteborg, Sweden

www.conservation.gu.se
Ph +46 31 786 47 00
Fax +46 31 786 47 03

Bachelor's programme in Leadership and Handicraft
Graduating thesis, BA/Sc, 2014

By: Lina Jatko
Mentor: Annika Ekdahl

"A sloyd basket" – A study about sloyd and handicraft in work with reminiscence.

ABSTRACT

The aim of this study is to examine how/in what way a reminiscing kit can be used from "a making perspective" in sloyd with a focus on people with dementia. The ambition is to give a base for someone to create a sloyd/handicraft basket with various craft techniques that can be used in elderly care. The ambition of "the sloyd basket" is that it can be reproduced and used in other crafts contexts.

This study is made with a phenomenological approach with four interviews and five respondents and one study of a reminiscing sloyd kit and its contents. The theoretical approach is to show that sloyd and handicraft gives wellbeing and at the same time it is an embodied memory that creates and recreates. Craftmaking is considered as an intangible heritage that will help the community to remember their history and traditions.

The survey describe the various respondents views on sloyd, craftmaking and the work of reminiscence from a craft perspective. Memory baskets with craft products can be used as a memory trigger. Respondents reported what kind of techniques that might work in the context and in the project " Meetings with memories ". Respondents also talks about the joy of sloyd and handicraft as a creative activity for participants with dementia. The results shows that sloyd and handicraft can be used in work of reminiscence and as a memory trigger for people with dementia. It can help them to remember, talk and even be creative by themselves. A handicraft basket would be a tool in reminiscing and it is an intangible heritage that we save with objects and the discussion of them. Memories and stories are intangible heritage that we pass on to the next generations.

Title in original language: Slöjdkorgen - En studie av reminiscensarbete ur ett slöjdperspektiv.

Language of text: Svenska

Number of pages: 36

Keywords: Sloyd, handicraft, memory, embodied memory, memory basket, reminiscing, reminiscing kit

Förord

Efter tre år på programmet Ledarskap i Slöjd och kulturhantverk, institutionen Kulturvård på Göteborgs universitet är det dags att avsluta studierna med en C-uppsats. Uppsatsidén kom under min praktik på Hallands Kulturhistoriska museum där jag fick göra ett underlag för hur en minneskorg kan se ut ur ett slöjdperspektiv. Jag vill tacka min praktikhandledare Åsa Axberg för god handledning och uppmuntran av mitt uppsatsämne.

Efter många timmars arbete är uppsatsen klar och även om jag ensam står som skribent hade den inte blivit klar utan stöd från min familj, mina vänner och min klass. Ert stöd har fått mig att motiveras och att fortsätta när orken inte funnits där. Jag har känt er kärlek och stöd både i min närhet och på distans!

Det största tacket går till min handledare Annika Ekdahl som under hela min arbetsprocess funnits som en vägvisare för att hitta den rätta stigen för att komma ut på rätt sida av uppsatsskrivningen. Hon har med sin vänlighet, lugn och givmildhet av sin tid guidat mig när jag varit osäker och uppmuntrat mig när jag känt mig negativ.

Bättre sent än aldrig, några månader senare än ursprungsplanen är uppsatsen äntligen klar!

Härnösand, augusti 2016

Lina Jatko

Innehållsförteckning

1. Inledning.....	9
1.1 Bakgrund.....	9
1.1.1 Begreppsförklaringar.....	10
1.2 Problemformulering.....	11
1.3 Syfte och målsättning.....	11
1.4 Frågeställningar.....	12
1.5 Avgränsningar.....	12
1.6 Forsknings- och kunskapsläge.....	12
1.7 Metod.....	18
1.8 Källmaterial och källkritik.....	19
1.9 Teoretisk ansats och etiska överväganden.....	20
2. 2. Undersökningsdel.....	22
2.1. Genomförande.....	22
2.1.1 Minneskorgar i Skåne (Respondent 1).....	22
2.1.2 Studie av minneskorgar i Skåne.....	24
2.1.3 Slöjda i dagverksamhet (Respondent 2 & 3).....	25
2.1.4 Projektet ”Möten med minnen” och slöjdkorg (Respondent 4).....	27
2.1.5 Att slöjda på ålderdomshem (Respondent 5).....	28
3 Resultatdiskussion och slutsatser.....	30
3.1 Diskussion och slutsatser.....	30
3.1.1 Resultatdiskussion.....	31
3.1.2 Slutsats.....	33
3.1.3 Framtidsidéer.....	34
4 Sammanfattning.....	35
Käll- och litteraturförteckning.....	37
Bilaga 1 Kartläggning av minneskorgar.....	1
Bilaga 2. Intervjufrågor.....	2
Bilaga 3 Minneskorgar.....	4
Bilaga 4 Träkorgen.....	5
Bilaga 5 Marknadskorgen.....	6
Bilaga 6 Handarbetskorgen.....	7
Bilaga 7 Vävkorgen.....	8

1. Inledning

1.1 Bakgrund

I kandidatprogrammet Ledarskap i slöjd och kulturhantverk på Institutionen för Kulturvård vid Göteborgs universitet ingår två arbetsförlagda praktiker. I en av dem valde jag att göra min praktik på Hallands kulturhistoriska museum i Varberg. Under kursen KLS501 fick jag möjlighet att lära mig hur det kan fungera på ett museum. Jag fick bland annat i uppgift att göra workshop i papper och halmslöjd. Jag fick även undersöka hur en minneskorg ur ett aktivt slöjdperspektiv skulle kunna se ut. För att få inspiration och underlag undersökte jag tidigare minneskorgar som anknöt till slöjden. Då praktiken innehöll många olika uppgifter blev slutresultatet en mindre kartläggning av tidigare minneskorgar med slöjdade föremål och förslag på framtida slöjdkorgar¹.

Hallands kulturhistoriska museum har deltagit i det nu avslutade landsomfattande museiprojektet "Möten med minnen" som riktade sig mot människor med demensdiagnos och deras anhöriga. Det var ett samarbete mellan Nationalmuseum, Demensförbundet, Alzheimerfonden och Svenskt Demenscentrum. Förlagan för detta projekt kommer ifrån New York och *MoMA*, Museum of Modern Art (Demensförbundet, möten med minnen 2016; Alzheimerfonden, möten med minnen 2016). I projektet användes målningar, skulpturer, bilder eller föremål för att samtala med människor med demensdiagnos. Att se på en målning eller ett föremål och diskutera kring dem är ett sätt att få dem att känna sig inspirerade och öka sin livskvalitet (Demenscentrum 2016). Enligt Svenskt demenscentrum är syftet med "Möten med minnen" att:

"ge stimulans genom samtal och diskussioner kring museernas samlingar. Positiva upplevelser på ett museum bidrar också till att öka de demensdrabbades livskvalitet".

(Demenscentrum 2016)

Ur en minnesväska/låda kan gamla föremål, bilder eller texter plockas fram och användas för att väcka minnen till liv och starta ett samtal. På äldreboenden, dagverksamheter och museer görs egna minnesväskor eller minneslådor med tidtypiska saker från olika årtionden. Tidsperioden varierar mellan 1930-1960-talen och anpassas till målgruppen. Minneskorgarna/lådorna innehåller olika teman som till exempel, bröllop, kök, barndom, kläder, hantverk, natur och fritid. Minnesväskorna är framtagna för att personal ska kunna använda dem inom äldreomsorgen tillsammans med deltagarna (Demenscentrum 2012).

Tillsammans med kartläggningen av minneslådor med slöjdinnehåll och lärdomen av projektet "Möten med minnen" kom jag fram till att detta arbete ska bli ett underlag för de som vill arbeta med slöjd och människor med demensdiagnos.

¹ Se bilaga 1.

1.1.1 Begreppsförklaringar

Slöjd:

Enligt Svenska akademins ordbok kommer ordet slöjd från det fornsvenska slögghp som även kan översättas till slughet. Adjektivet slöggher motsvarar slug, skicklig, händig och konstfärdig (Svenska Akademiens Ordlista 2014).

Miete Ziemelis (1983, s.20) menar att inom slöjden vill slöjdaren bevara traditionen genom manuella tekniker, traditionella formspråk, mönster och ortstypiska drag. Slöjdaren behärskar hela tillverkningsprocessen från råmaterial till färdig produkt (Ziemelis 1983).

I detta arbete används slöjd som färdighet, skicklighet inom hantverk, handarbete och skapande verksamhet. Exempel på slöjd är trä, metall, sömnad eller vävning

Oro/halmkrona:

En Oro är en dekoration gjord av halm som hängs upp och liknar en ljuskrona, dock utan ljus. Den kan variera i utseende och smyckas med halm, tyg, papper med mera. Det finns två huvudtekniker: att binda eller linda strån och att trä upp strån och annat material på en tråd. Oron/halmkronan hängdes upp vid högtider, som till exempel jul, midsommar och bröllop (Bondjers, R och Danielsson H.U 1989).

Luffarslöjd:

En benämning av metallslöjd där metalltrådar i olika dimensioner böjs, bockas och formas ihop till olika föremål. Luffarslöjd går även under till exempel trådslöjd eller trådtjäck (Wikipedia 2016).

Demens:

Demens är ett samlingsnamn och en diagnos för olika symptom som orsakas av hjärnskador. Symptomen skiljer sig beroende på vilken del av hjärnan som drabbats. Förmågor som försämras är vanligen minnet, förmågan att planera och att utföra vardagliga sysslor. Även språk, tidsuppfattning och orienteringsförmåga samt beteendeförändringar kan tillhöra sjukdomsbilden (Demenscentrum 2016). Enligt överläkare Ragnar Åstrand finns det tre stadier av demens:

Mild demens innebär att personen klarar ett självständigt vardagsliv med råd, uppmuntran och samtalsstöd.

Medelsvår demens innebär att personen på grund av sina intellektuella funktionsnedsättningar är i behov av dagliga hjälpinsatser, till exempel för att påminnas om att ta mediciner, laga mat eller sköta hygien.

Svår demens innebär att personen på grund av sin demenssjukdom är i behov av omfattande hjälp med sin personliga vård och inte kan lämnas utan tillsyn.

(Åstrand 2001, s. 8)

I detta arbete kommer mild demens även omtalas som låg demens.

Det finns tre huvudgrupper inom demens; primärdegenerativa, vaskulära och sekundära sjukdomar. Alzheimers sjukdom tillhör primärdegenerativa och är den vanligaste

sjukdomen. Vid Alzheimers sjukdom kan korttidsminnet, förmågan att uttrycka sig i tal och skrift samt lokalsinnet komma att försämrans (Hjärnfonden 2016).

Reminiscens:

Enligt verksamhetschefen vid Villa Cederschiöld Lotta Isacs och journalisten Helene Wallskär är ordet reminiscens lånat från engelskans *reminiscence* och kan översättas till hågkomst eller minne. Reminiscens är en ”process för att nå sina minnen och en metod att stimulera och utforska dem.” (Isacs & Wallskär 2004, s.9). Reminiscensmetoden bygger på historia, tradition och kultur. Den går ut på att väcka upp minnen människan varit med om tidigare i livet (ibid.). I metoden använder man så kallade "triggers", eller minnesväckare, som kan vara fotografier, föremål, dofter, smaker, musik eller rörelser för att få fram delar av minnen eller hela minnen (Isacs & Wallskär 2004, s.9; Demenscentrum 2015). Demenscentrum menar att i Reminiscensmetoden måste man vara medveten om det inte endast framkallar positiva minnen. Om negativa minnen uppkommer måste personal som arbetar med metoden måste ha empatisk förmåga och förhållningssätt för att kunna ge tröst (Demenscentrum 2015).

I detta arbete används benämningen reminiscens som Isacs och Wallskär menar att det bygger på en historia, tradition och kultur, där man väcker upp människors minnen genom minnesväckare till exempel föremål eller bilder.

1.2 Problemformulering

Slöjd och hantverk är för mig ett sätt att hålla händer och hjärna sysselsatta samt att det ger ett välbefinnande. Genom att jag har hållit workshops i slöjd och hantverk har jag träffat många människor och stor del av dem tror inte på sin egen skapandeförmåga. Därför är det tillfredställande att vara med när de inser att de faktiskt kan. Att vara i ett sammanhang där olika människor möts genom slöjden, pratar om erfarenheter, minnen och sina liv är otroligt energigivande.

Det finns forskning som visar på att slöjd och skapande verksamhet har en positiv inverkan på välmående. Projektet ”Möten med minnen” är en möjlighet för människor med demens att samtala och att minnas kring föremål. Det finns projekt för äldreomsorgen och människor med demensdiagnos där slöjdade föremål används som diskussionsunderlag (Stockholms Länsmuseum 2016a, 2016b, Sörmlandsmuseum 2016a, 2016b) .

Den här uppsatsen kommer att undersöka hur en slöjdkorg kan förena samtal och görande inom reminiscensarbete. I detta sammanhang fyller slöjden både en funktion som samtalsunderlag, meningsfull aktivitet och minnesväckare

1.3 Syfte och målsättning

Syftet med denna uppsats är att undersöka hur/på vilket sätt en minneslåda/korg kan användas ur ett ”görandeperspektiv” med inriktning på människor med demensdiagnos.

Målsättningen är att ge en grund för att arbeta fram en slöjdkorg med olika slöjdtekniker som ska kunna användas inom äldreomsorgen. Arbetet ska ge förslag på tekniker som kan vara lämpliga att användas i en grupp människor med demensdiagnos. Målet är även att slöjdkorgen ska kunna produceras, reproduceras samt användas i andra slöjdsammanhang.

1.4 Frågeställningar

- Hur kan handens görande vara en hjälp vid demensdiagnos?
- Hur kan slöjd kopplas till reminiscens?
- Hur kan innehållet i en minneskorg med fokus på slöjd se ut?

1.5 Avgränsningar

Denna uppsats är avgränsad till och kommer att behandla hur slöjd kan kopplas till människor med demensdiagnos och reminiscensarbete. Den kommer inte att gå in detaljerat på olika demensdiagnoser eller medicinska reminiscensdiagnoser. Uppsatsen kommer inte att redovisa ett färdigt resultat för hur en slöjdkorg kan se ut, utan den kommer att ge en inblick och inspiration till hur slöjd kan användas i ett reminiscensarbete. Uppsatsen kommer inte att ta upp hur människor med demensdiagnos påverkas av sina upplevelser efter användandet av en slöjdkorg då det krävs en längre studie än vad som ryms inom uppsatsens tidsram.

Slöjdkorgen som helhet är inte endast riktad mot människor med demensdiagnos utan kan även användas i andra sammanhang där man vill samtala kring slöjd och vara kreativ.

1.6 Forsknings- och kunskapsläge

Svenska och internationella exempel på kreativitet och kreativt skapande för människor med demensdiagnos

I Sverige finns det slöjdinspirerade minneskorgar eller minnesutställningar som är inriktade på äldreomsorgen. I denna uppsats utgör minneskorgar med slöjdinspiration från Skånes hemslöjdsförening en grund. I Sörmlands län finns två minnesutställningar som kallas Syskrinet och Snickarbon. Det är ett uppförstorat syskrin, en snickarbänk och ett skåp som är fyllda med redskap, verktyg och slöjdade alster. Utställningarna kan användas för att få fram ett samtal och prata om dem, läsa citat och minnas egna erfarenheter, titta på bilder och tillhörande förslag på samtalsväckare (Sörmlandsmuseum 2016a, 2016b).

I Stockholm arbetar hemslöjdskonsulenterna på Stockholms Länsmuseum och har projekt som seniorkultur och kultur på recept (Stockholms Länsmuseum 2016a, 2016b).

MoMA, The Museum of Modern Art, New York, USA bestämde sig år 2006 att organisera program för människor med demensdiagnos och Alzheimers. De erbjuder grupp- samt enskildavisningar för organisationer och människor med demensdiagnos. Varje månad erbjuder MoMA en visning som kallas *Meet me at MoMA*, där människor med demensdiagnos och deras anhöriga kommer, upplever och diskuterar konst tillsammans med en specialutbildad museipedagog (MoMA 2016a). MoMas förslag på hur man kan

göra eget program går att ladda ner från hemsidan. På webben går det även att titta på konst och därifrån diskutera kring verken (MoMA 2016b).

I England finns det flera museer som arbetar med människor med demensdiagnos (Museumassociation 2016). National Museums Liverpool är en grupp av museer och gallerier i Liverpool, England (Liverpoolmuseums 2016a). House of Memories är ett utbildningsprogram för vårdare av människor med demensdiagnos. De ger kurser för personal inom äldreården och privatpersoner för att öka kunskap, livskvalité och inspiration till att arbeta med människor med demensdiagnos. Kursen innehåller både information och praktiska minnesövningar. Som en del av House of Memories program lånas minnesväskor ut som innehåller olika teman med föremål, minnesanteckningar och fotografier för att engagera människor med demensdiagnos. Det finns även visningar och guideade turer för äldre människor (Liverpoolmuseums 2016b).

På MCA, Museum of Contemporary Art i Sidney har de ett program som heter *Artful: Art & Dementia*. De erbjuder kurser för människor med demensdiagnos, där de får utforska museets moderna konst genom att själva prova på i en skapande kursverksamhet. *Artful* erbjuder paket för deltagarna och deras vårdgivare/anhöriga att ta med sig hem och arbeta kreativt på hemmaplan. Paketet är utformat av konstpedagoger speciellt för deltagarnas behov. *Artful: Art & Dementia* har stöd av en stiftelse och är skapad genom ett samarbete med Brain and Mind Centre, University of Sydney and Alzheimers Australia NSW (Museum of Contemporary Art 2016).

Även The National museum of Australia och Museum Victoria har reminiscensarbeten för människor med demensdiagnos. Museum Victoria har minneslådor som de hyr ut (National museum of Australia 2016; Museum Victoria 2016).

OMA

I Elizabeth Lokon's avhandling (2008) från Universitetet i Miami beskriver hon *The Opening Minds through Art* (OMA). OMA är ett konstprogram som verkar för att öka och fördjupa möjligheterna för kreativa uttryck, med inriktning konst för människor med demensdiagnos. Programmet har fyra mål: 1. Att främja socialt engagemang genom kreativa uttrycksmöjligheter för människor med demensdiagnos. 2. Att göra utställningar för allmänheten som visar den kreativa kapaciteten som människor med demensdiagnos har. 3. Att förse personal och frivilliga med möjligheter att bygga relationer tillsammans med människor med demensdiagnos. 4. Att ge volontärer som arbetar i samhället möjlighet att utveckla sina förmågor (Lokon 2008, s.2).

Det finns tre typer av aktiviteter för människor med demensdiagnos enligt Bastings: Medicinska, sociala och hantverk (Bastings, A.D 2004, s.17 se Lokon 2008, s.6). De medicinska aktiviteterna har terapeutiska mål som: (Kasayka 2001, s.10-11, se Lokon, s.7) "ökar orientering och aktivering, vilket underlättar reminiscens och att minnas, öka självinsikt och acceptans, utveckla meningsfulla relationer och bygga kommunal anda (ibid.). Sociala aktiviteter utförs av familjemedlemmar, personal, konstnärer med flera som har kunskap i konst och demensdiagnoser. Även om aktiviteten anses terapeutisk är det inte det är som huvudsaken, utan att till exempel bygga självförtroende och kommunikation och att kunna uttrycka sig (Lokon 2008, s.7). Genom hantverksaktiviteter sysselsätts deltagarna med att underhålla sina kroppsliga förmågor som att klippa, måla, limma med mera. Enligt Lokon saknar dessa sysselsättningar en individuell kreativitet och känslomässigt uttryckssätt.

Sysselsättningarna beskrivs då som en hantverksaktivitet istället för en konstaktivitet. Det finns många idéböcker för hantverksaktiviteter som tyvärr kan anses barnsliga, samtidigt som de kan vara för avancerade på grund av finmotoriken som kan saknas hos människor med demensdiagnos (Abraham 2005, Kovach & Henschel 1996, Signore 2007 se Lokon 2008, s.7-8). OMA arbetar med de medicinska och sociala konstaktiviteterna.

En OMA-process är indelad i 9 steg:

1. Planeringstid, där konstnären planerar veckans aktivitet. Aktiviteten får inte innehålla finmotoriska inslag då det inte är säkert att deltagarna klarar av det.
2. "The Huddle"- En samling på 15-20 minuter där konstnär och all personal samlas för att informera och prata om dagens uppgift och vad som krävs av dem.
3. Inspiration, deltagarna får titta på konstverk som relaterar till projektet som ska ske under dagen som inspiration.
4. Demonstration, här förklaras processen och materialet visas.
5. Materialutdelning. Det är viktigt att material är förberett och är attraktivt att arbeta med för deltagarna.
6. Den kreativa processen. En personal arbetar med en deltagare. Det är den konstnärliga processen som är i fokus.
7. Avslutning. Deltagarna blir ombudda att signera sina verk och ge dem en titel.
8. Återkoppling för personalen och ansvariga.
9. Konstutställning, där konstnärerna, familjer, personal och allmänheten bjuds in för att se på de verk som deltagarna har åstadkommit (Lokon 2008, s.27-36).

På OMA är det viktigt att ta hänsyn till deltagarnas humör, fysiska möjligheter, talang och vilja. Det är viktigt att deltagarna får bestämma själva vilken riktning de vill ta oavsett om det handlar om färgval, kommunikation med andra eller om de vägrar utföra uppgiften. Ett av målen för OMA är att förebygga känslan av att inte kunna kontrollera sitt eget liv. Detta görs genom att erbjuda deltagaren en roll som konstnär, där de själva får göra egna val kring sina konstverk som de kan vara stolta över. Människor med demensdiagnos behöver fortfarande vägledning, men med positiv uppmuntran (Ibid. s.4-5). Lokon citerar Bastings (2004): "Det finns inga rätt eller fel svar i den kreativa processen, kreativa aktiviteter tillåter människor med demensdiagnos att börja från där de står - med minnesluckor, ordfragment med mera. – utan att dömas" (Bastings 2004, s.7 se Lokon 2008, s.17). Lane menar att kreativa aktiviteter kan sänka hjärthastigheten, blodtryck, andning, balansera hormon nivåerna, öka immunförsvaret samt få kroppen att nå avslappning (Lane 2005, s.123 se Lokon 2008, s.18-19).

Nystartad forskning

I mars 2016 inledde Brain and Mind Centre, The Museum of Contemporary Art, MCA och Alzheimer's Australia NSW (University of Sydney 2016) en undersökning om vilka effekter utövande/inläring av konst har på hjärnan. Chefen för Healthy Brain Ageing Program, professor Sharon Naismith, menar att skapande och betraktande av konst länge har förknippats med förbättring av humör, socialisering, reminiscens och livskvalité. Däremot har det inte funnits någon väsentlig forskning för att utvärdera konstens inverkan på kognitiv förmåga och om konst kan ha en positiv inverkan på människor med demensdiagnos (Ibid.). Arbetsgruppen för *The Healthy Brain Ageing Program* kommer att studera 120 deltagare under 75 år med demensdiagnos i ett 10 veckors program kombinerat både på MCA och i hemmet. Programmet strävar efter att visa på och bekräfta äldre människors förmåga för inläring, kritiskt tänkande och intellektuellt engagemang. De strävar även efter att påvisa hälsoeffekter så som välbefinnande, självkänsla, sociala relationer samt potentialen för dämpning av uppkomsten av demens. Naismith menar att de ska undersöka om programmet ger en förbättring av välmående för människor med

demensdiagnos och om det går att minska belastningen på deras vårdare (ibid.).

Minnenas galleri

I boken *Minnenas Galleri* beskriver Kerstin Gunnemark (2004) projektet och begreppet minnesskåp (Gunnemark 2004, s. 19). Skillnaden mellan traditionella minneslådor och minnesskåp ur *Minnenas galleri* är:

Medan museilådornas främsta uppgift är att lära ut kulturhistoria enligt fasta koncept är minnesskåpens funktion baserad på förmedling av kulturarv via dialoger och subjektiva tolkningar, som i sig levandegör vardagslivets historia
(Gunnemark 2004, s. 114)

Minnesskåpen innehåller fem teman: födelsedagen, tonårstiden, 1950-talet, semester och platser i våra liv. De är fokuserade på att återväcka minnen, få ett samtal och en diskussion kring dem. När projektet startades tillverkades skåpen med hjälp av människor i olika åldersgrupper, från barn, ungdomar och upp till pensionärer. (Gunnemark 2004, ss.5-116). Gunnemark menar att när ett minnesskåp tillverkas kan de göras av befintlig personal inom äldreården, men det tar upp tid av ordinarie arbetsuppgifter. Om en extern person anlitas för att skapa minnesskåpen tillförs ett nytt perspektiv på vardagslivet genom skåpen. Det är bra att personalen är delaktiga i arbetet med minnesskåpen och att skåpen integreras i arbetsrutinerna (ibid., s.86). När föremål väljs ut till skåpen är det fördel att veta vem ägaren/skaparen till föremålet är, då den frågan kan komma upp i diskussion (ibid., s.87). Om minnesskåpen skall användas vid olika äldreboenden i en stadsdel eller kommun bör en koordinator utses. Denne har till uppgift att boka skåpen till olika grupper samt att se till att innehållet är intakt (ibid., s.90). En samtalsledare för skåpen bör avsätta tid till förberedelser inför ett möte med en ny grupp. Denne bör ha förberett sig, tittat på föremålen och läst på information om skåpen för att lättare kunna entusiasmera en grupp. Det är bra att ha några frågor förberedda som går att minnas, reflektera eller diskutera kring. En diskussion får gärna flyta över till andra ämnen (Gunnemark 2004, s.89). ”Skilda uppfattningar och attityder kan förekomma i en grupp och stimulera diskussionen på ett positivt sätt” (ibid., s.91). Gruppen bör inte överstiga fem till sju personer inklusive samtalsledaren (ibid. s.92). Minnesskåp kan skapas både för en, två eller flera generationer. Även teman från olika bakgrunder som social, kön och etnicitet är möjliga (ibid., s. 85).

Gunnemark menar att föremål som sparas väcker minnen till liv. Genom valet av de föremål som vi lämnar efter oss tydliggörs det symbolvärde som vi ger dem.

Om delar av det arvegods vi efterlämnar omgärdas av muntliga och skriftliga berättelser avspeglas våra personliga minnen. Vi blir både förvaltare och förmedlare av det som berört oss i vardagen, vårt kulturarv.
(Gunnemark 2004, s.21)

Innehållet i minnesskåpen belyser olika dokumenterade minnesperioder som kommer att kunna stimulera fram nya minnen. ”Därigenom speglar minnesskåpen både konkret och subtilt kulturarv” (ibid., s.26). Minnesskåpen levandegör vår historia och vårt kulturarv (ibid., s.15).

Slöjd som en minnesaktivitet

Sinikka Hannele Pöllänen har en Phd i School of Applied Educational Science and Teacher Education, University of Eastern Finland) och Reetta Marja Hirsimäki är utbildad Health Care and Social Services Department från South Savo Vocational College. De redovisar i

sin artikel *Craft as Memory Triggers in Reminiscence: a Casestudy of Older Women with Dementia* resultatet av en undersökning som har stor betydelse för slöjden och reminiscensarbete.

Undersökningen går ut på att tre kvinnor med demensdiagnos som bor på ett äldreboende och har varit aktiva med hantverk får uppleva slöjdade föremål, material och egna handgjorda produkter för att se hur deras minne kommer igång.

Gibson föreslår att slöjd är ett lämpligt område att arbeta med för människor med demensdiagnos då den kan utföras med ickeverbal kommunikation och känslomässiga uttryck (Gibson 2004b se Pöllänen & Hirsimäki 2014, s 412). Enligt Harmer & Orrell (Oxleas NHS Foundation Trust, Greenwich Older People's Service, London och director for Institute of Mental Health, University College London) saknar ofta människor på ålderdomshem passande stimulering, även då meningsfull aktivering kan öka deras välmående och livskvalité (Harmer & Orrell 2008, se Pöllänen & Hirsimäki 2014, s.410). De har även gjort undersökningar som visar att den egna identiteten och en social gruppidentitet har ökat genom att människor med demensdiagnos får delta i aktiviteter som stämmer med värderingar, religion, intressen från förr tillsammans med rutiner i vardagen (ibid. 411). Enligt Pöllänen & Hirsimäkis artikel finns det många undersökningar som bekräftar att arbeta med livshistorier kan öka stimuleringen för en aktivitet och öka välmående för människor med demensdiagnos (Pöllänen & Hirsimäki 2014, s.411).

Pöllänen & Hirsimäkis undersökning gjordes för att ta reda på fördelarna med att använda slöjd som en minnesutlösare för kvinnor med demensdiagnos orsakad av Alzheimers sjukdom. De skulle haft ett tidigare slöjdintresse och bo på ett ålderdomshem. Testgruppen bestod av tre kvinnor i åldern 84-87 (Pöllänen & Hirsimäki 2014, s. 413). Undersökningen gjordes under tre träffar som spelades in för att de ickeverbala och de verbala minnesutlösarna skulle kunna upptäckas (ibid. ss. 417-423). Inför undersökningen blev familjemedlemmar till deltagarna intervjuade och de tog med sig slöjdföremål som deltagarna hade gjort, material och verktyg som deltagarna använt innan sjukdomen, för att användas som minnesutlösare. Föremålen, materialen och verktygen som användes som en minnesutlösare bidrog både till verbala och icke verbala reaktioner. Icke verbala reaktioner kunde vara att känna genom att stryka, skrapa och studera föremålet, trycka det mot sitt bröst eller att lukta på det. Verbala reaktioner handlade om att prata om materialet och verktygen, värdering och uppskattning för hantverk eller om skapandeprocessen. I videorna syntes det tydligt att beröring framkallar lugnande, lustfyllda och positiva känslomässiga reaktioner (ibid.). Deltagarna uttryckte sig i ord att förr i tiden skapades materialet från råvara, till exempel att odla lin eller att klippa får för att få ull och att det nu för tiden inte så är fallet. De pratade om hemspunnet garn och ville prova kardorna och nystvindan (Pöllänen & Hirsimäki 2004, ss. 418-421). Deltagarnas sätt att prata visade på deras uppskattning och kunskap om hantverk och deras egen kunskapsnivå, de var imponerade av hantverkets utförande. De pratade om tekniker och förberedelser för olika produkter. De berättade om att de hade kunnat handarbete och slöjda men inte kunde nu för tiden. Deltagarnas minnen trappades upp efter varje träff, första gången kom de inte ihåg alla verktyg men eftersom kom olika tekniker, verktyg mm upp i diskussioner av sig själv. Föremålen som var av störst intresse var stickade sockar, vantar och ull som material (ibid.). En av deltagarna tog upp och fortsatte på en virkning som var påbörjad. Under tiden hon virkade pratade hon om virknålens grovlek, om hon skulle virka i främre eller bakre maskbågen. Videon visade på hur inövade rörelser kan bestå och kan framkallas med hjälp av minnesväckare. Deltagarna kunde inte identifiera sitt eget hantverk men de kom ihåg att de själva hade arbetat med dessa tekniker och material (Pöllänen & Hirsimäki 2014, s. 422).

Resultatet av undersökningen visar på att användandet av bekanta, handgripliga och konkreta föremål från sitt förflutna kan återuppväcka minnen. Det visade även att det

gemensamma intresset och intressanta föremål uppmuntrade deltagarna till social interaktion. Undersökningen visade på deltagarnas hantverkskunskap samtidigt som de förstod deras nuvarande begränsningar (Pöllänen & Hirsimäki 2014, ss. 417-427).

Slöjd i/som terapi

Sinikka Pollanen (2009, s.43) visar i sin artikel *Craft as context in therapeutic change* att slöjd och hantverk har använts som ett arbetsredskap i terapeutiska arbetssätt och påvisar genom olika forskningar att det finns vetenskapliga studier som styrker att slöjd och hantverk kan användas som rehabilitering och i terapeutiskt syfte (ibid. s.43). I Pollanens artikel (2009) beskrivs tre grunder i resonemanget kring hantverk som en terapeutisk aktivitet. Dessa är: slöjd/hantverk som en aktivitet, terapeutisk karaktär av slöjd/hantverk och slöjd/hantverk i terapeutisk förändring.

- Slöjd/hantverk som en aktivitet

Genom Kojonkoski- Rännäli´s forskning menar Pollanen att slöjd och hantverk kan ses som ett grundläggande behov för människan och mänsklig aktivitet. I slöjd och hantverk är samma person ansvarig för hela skapande processen. Genom tillverkning av ett objekt för hand, och att kunna se den färdiga produkten är av stor betydelse för människan och kan öka dess självförtroende, självkänsla och välmående. Man kan säga att slöjd/hantverksprocessen ökar människans pragmatiska sinne vilket hjälper hen att analysera olika händelser och situationer i livet. (Kojonkoski-Rännäli 1995 se Pollanen 2009, s. 44).

- Terapeutisk karaktär av slöjd/hantverk

Tubbs & Draker (2007 se Pollanen 2009, s. 44) beskriver att den terapeutiska karaktären av slöjd och hantverk ökar personliga styrkor samt olika psykiska och sociala funktioner. Schutz hävdar att den terapeutiska slöjdprocessen tar sig uttryck i tre olika dimensioner, genom materialet och föremålen, självreflektion och den sociala dimensionen som den ger genom skapande i slöjd och hantverk (Schutz, N 2003 se Pollanen 2009, s.44). Pollanen menar att slöjd och hantverk kan göra det möjligt att minska stress, öka ens positiva självkänsla och självförtroende (ibid. s.45).

- Slöjd/hantverk i terapeutisk förändring

Pollanen skriver att Bruscia menar att slöjdterapi kan jämföras med arbetssättet musikerterapi. Den kan delas in i två olika metoder; slöjd som terapi och slöjd i terapi (Bruscia 1987 se Pollanen 2009, s.45). Med slöjd som terapi menas skapande och arbete med händerna, den färdiga produkten, den reflekterande processen eller interaktionen med andra människor kan vara terapeutiskt. Slöjddandet kan ge förändrade känslor, kroppsliga eller emotionella erfarenheter och beteenden. I slöjd som terapi är terapeuten mer som en mentor där denne stödjer mötet mellan individen och slöjden (Johnson JS & Wilson LE 2005, Ahonen-Eeriäinen H 1999, se Pollanen 2009, s.45).

När man pratar om slöjd i terapi är det slöjdprocessen eller det slöjdade föremålet som blir en symbol och verktyg i en terapeutisk situation. Den slöjdprocess som individen upplever när denne skapar eller när någon annan skapat kan användas för att öppna upp individens känslomässiga spärrar. Fokuset ligger i samspelet mellan terapeuten och individen tillsammans med slöjden (Livingstone 2002 se Pollanen 2009, s.45). Pollanen menar att i slöjdprocessen kan medvetna problem uttryckas genom kroppsligt utförande som till exempel att slå en bom i en vävstol eller lugnande rutinarbete som att sticka. På det sättet får hjärnan tid att reflektera, och organisera framtiden. Processen kan även uppstå genom att komma ihåg slöjdade föremål, att se bilder på dem eller via social interaktion. För

terapeuten är det viktigt att kunna få en interaktion mellan individen och terapeuten för att kunna guida hen i rätt riktning (s.45ff).

1.7 Metod

Intervjuer

För att kunna besvara uppsatsens frågeställningar och uppfylla syftet och målsättningen med uppsatsen har jag valt att använda kvalitativa intervjuer. I en kvalitativ intervju skapar intervjuaren och respondenten ett samtal i intervjusituationen (Runa Patel & Bo Davidson 2011, s.81-82). Respondenterna kontaktades genom telefon eller mail där de informerades om uppsatsen och fick förfrågan om de ville delge sin kunskap inom ämnet. Frågan om ljudinspelning gjordes och respondenterna upplystes om att deras identitet i uppsatsen är konfidentiell. Tillvägagångssättet för att kontakta, informera och att vara konfidentiell gentemot respondenterna överrensstämmer med Patel och Davidsons information (2011, s.74). I enlighet med Patel och Davidson (2011) använde jag mig av låg grad av standardisering för mina intervjuer. Det betyder att jag som intervjuare själv formulerar frågorna och ställer dem i den ordning som är lämplig för tillfället. Respondenterna får svara på frågorna med egna ord (Patel & Davidson 2011, s.76). Intervjufrågorna skiljde sig mellan de olika respondenterna för att få fram svar som riktar sig mot de olika frågeställningarna.

Respondenter

Det är tillräckligt med tre respondenter för att få ett generaliserbart resultat menar Robinson & Englander (2007, s.58). Det går även att utöka antalet respondenter om det anses vara nödvändigt. I intervjuerna strävas det efter att ge varierad och djupgående beskrivning av fenomenet (ibid.). Till en början var tre intervjuer inbokade, men under arbetets gång blev en fjärde intervju inbokad för att ytterligare kunna vidga svaren - på arbetets frågeställningar. Enligt Statens beredning för medicinsk utvärdering, *SBU* är det viktigt att ge intervjupersonerna tid att reflektera över sina erfarenheter (Statens beredning för medicinsk utvärdering 2016). Respondenterna fick möjlighet för reflektion då e-mail med intervjufrågor skickades ut innan intervjun².

De tre första intervjuerna gjorde jag på respondenternas arbetsplatser. Intervju nummer två gjordes med två respondenter samtidigt som arbetar tillsammans på en dagverksamhet. Den fjärde intervjun gjordes via telefon. Intervjuerna spelades in och transkriberades för att sedan bearbetas enligt Patel & Davidson (2011, s.87).

Intervju 1, respondent 1 – Hemslöjdskonsulent i Skåne

Intervju 2, respondenter 2 & 3 - Två stycken medarbetare på en dagverksamhet

Intervju 3, respondent 4 - Museilektor

Intervju 4, respondent 5 – Hemslöjdskonsulent i Sörmland

Studie av slöjdkorgar

Efter intervjun med respondent 1 gjordes även en studie av fenomenet som intervjun handlade om det vill säga minneskorgar med slöjdinnehåll. Jag valde att studera fyra av åtta korgar. De korgarna var handarbete, vävning, träslöjd och marknad. Föremålen

² Se bilaga 2.

plockades fram på ett bord, studerades och fotograferades. Den skriftliga information som fanns i korgen studerades i korthet.

Fenomenologi

Fenomenologin handlar om förståelse av fenomen (Allwood & Erikson 2010, s.75). Den fenomenologiska vetenskapsmetoden är en beskrivande vetenskap vilket betyder att forskaren ska beskriva fenomenet som det är utan tolkningar, hypotetiska inslag eller egna åsikter (Allwood & Erikson 2010, s.77, Robinson & Englander 2007, s. 58). Beskrivningen får aldrig bli konstruerad utan ska ligga så nära fenomenet som möjligt, vilket det gör genom den fenomenologiska reduktionen (Robinson & Englander 2007, s. 58). Den fenomenologiska reduktionen betyder att man ger en så korrekt beskrivning av ett fenomen som möjligt och bygger på två saker:

- 1) Att jag som forskare i min beskrivning av ett fenomen intar en kritisk reflekterande attityd genom att sätta alla mina antaganden, tidigare kunskap, och «förutfattade meningar» om det fenomen jag undersöker inom parentes.
- 2) Att jag i min beskrivning inte hävdar att något existerar som sådant utan jag talar istället om hur något presenterar sig för mitt medvetande. Jag gör med andra ord inga existentiella påståenden. Om jag till exempel beskriver fenomenet frustration så påstår jag inte att det existerar i tid, rum eller genom något kausalt samband utan jag beskriver detta som det presenterar sig för mig genom mina data.

(Robinson & Englander 2007, s. 57)

1.8 Källmaterial och källkritik

I denna undersökning har källor som litteratur, intervjuer, observation och hemsidor använts.

Litteratur:

Forskning om demens, slöjd och hantverk tillsammans är begränsad. PhD Sinikka Pöllänen har skrivit stor andel av de artiklar som finns kring ämnet slöjd/hantverk och demens. Att ha fler författare hade gett ett bredare perspektiv kring ämnet. Litteraturen speglar slöjd/hantverk och hälsa i stort. Då det finns lite forskning på demens och slöjd har avhandlingen *Opening minds through art (OMA)* av Elizabeth Lokon tagits in för att det går att dra paralleller mellan konsten och slöjdens arbete med människor med demensdiagnos.

Intervjuer:

Intervjuerna är grunden för detta arbete och ska svara på frågeställningarna, syfte och mål. Respondenterna har valts ut på grund av deras respektive kunnande på ämnet om slöjd, minneskorgar, projektet "Möten med minnen" och människor med demensdiagnos. De två respondenterna med hemslöjds-konsulent som yrke satt på information som var relevant för undersökningen. De tre andra respondenterna har valts ut då de har deltagit i projektet "Möten med minnen". I urvalet av respondenter har ingen hänsyn till kön tagits, utan på kompetensen och tillgängligheten för ämnet, vilket ledde till att alla respondenter är kvinnor. Intervju 2 genomfördes med både respondenterna 2 & 3 samtidigt. Svårigheterna med den ljudinspelningen när transkriberingen skulle göras var att identifiera rösterna. Det gick inte att urskilja deras intervju-svar vilket innebar att deras svar sammanställdes som en gemensam röst för intervju 2. För att få ett bredare svar hade det varit att föredra att intervjua respondent 2 & 3 var för sig.

Studie av slöjdkorgar:

När korgarna studerades gjordes de i början av arbetet i samband med att intervjun om slöjdkorgar i Skåne gjordes. Studie gjordes utan att föra anteckningar, vilket hade varit en fördel för att komma ihåg de tankar som kom upp kring studien. Till varje korg medföljde information om vad varje korg innehöll och den fick jag med mig. Studierna av slöjdkorgarna ska ge inspiration och leda till svaret på frågan; hur kan innehållet i en minneskorg med fokus på slöjd se ut? De fyra korgar som valdes ut hade teman vävning, handarbete, träslöjd och marknad. De valdes ut för att få en variation och bredd i korgarnas innehåll, men även genom ett eget intresse

Hemsidor:

De hemsidor som har valts ut har gett en grund till uppsatsen och begreppsförklaringarna. Valet att använda hemsidor har varit att de är uppdaterade på information om sjukdomar, projekt och forskning.

1.9 Teoretisk ansats och etiska överväganden

Teoretisk ansats

Mitt eget engagemang för denna uppsats grundar sig i att kunna föra vidare glädje och entusiasm för slöjden, samt att arbeta tillsammans med och för människor. Ur den kulturvårdande aspekten vill jag föra vidare både det materiella och immateriella kulturarvet genom framtida slöjdkorgar. Med hjälp av den teoretiska ansatsen ges en bild av hur engagemang och intresse för en skapande slöjdkorg bottnar i det välmående som slöjd kan ge. Genom slöjden förs både det materiella och immateriella kulturarvet vidare.

Jill Riley, Betsan Corkhill och Clare Morris (2012) visar i sin studie om stickning och välmående att det finns en stark koppling mellan stickning, avslappning, minskad stress och kreativitet. Den visar även att återkommande stickning är relaterad till känslor som glädje och lugn (s.50-56). Studien har tillfört: ”växande belägg för att engagemang i skapande, skicklig, meningsfull och givande sysselsättning kan bidra till livskvalité och personlig och social välbefinnande” (Riley, Corkhill & Morris 2012, s.56).

Tom Benton (2010) menar att immateriellt kulturarv är starkt förknippat med minnen. Förkroppsligade minnen som är utförda med kroppens hjälp kan skapas och återskapas. Ett immateriellt kulturarv så som ett hantverksutövande kan ses som en icke materialistisk aspekt av kultur som kan hjälpa samhället att minnas sin historia och sina traditioner. Detta för att bygga en känsla av identitet, gemenskap och platstillhörighet i nuet (Benton, 2010, s.240).

Autenticitet enligt Wikipedia betyder äkthet (2016-05-19, kl:19.58). Enligt Narachartern (1994) kan autenticitet vara en mängd olika saker beroende på vilket sammanhang det gäller. Det kan vara design, material eller interna och externa faktorer. Autenticitet kan vara både materiella och immateriella ting. För att kunna bedöma autenticitet är kunskap och förståelse av dess kulturella kontext som människor, föremål och deras inbördes förhållanden viktigt (Narachartern 1994, s.46-48). I detta arbete kopplas autenticitet och äkthet till de historiska tekniker och material som använts inom slöjden. Exempel på tekniker kan vara tälja, luffarslöjd, stickning och vävning. Exempel på naturmaterial som har använts är trä, stål, ull och lin.

Dessa teoretiska ansatser har tillsammans gett mig en förståelse för vikten av vår relation till föremål, tekniker och minnen. Historiskt förankrade slöjdtekniker som till exempel träslöjd, halmslöjd och stickning, kopplar jag till autenticitetsbegreppet. Mitt val av historiska slöjdtekniker är förankrade till autenticitetsbegreppet. Allt detta sammantaget kan bidra till en upplevelse av välmående.

Etiska överväganden

De etiska övervägandena i denna uppsats handlade om respondenterna och deltagarna i projektet slöjdkorg i Skåne. Enligt vetenskapsrådet (2002) finns det fyra övergripande etikregler. De är informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet (Vetenskapsrådet, s.6-15; Patel och Davidsson 2011, s.62-63). Respondenterna har blivit informerade om syftet med uppsatsen och att den kommer att publiceras genom Göteborgs universitet (Vetenskapsrådet, s.7). Respondenterna har medgivit sitt deltagande i denna undersökning och kommer inte att namnges i detta arbete (Ibid. s.-13). Beroende på vilken yrkeskategori respondenterna har kommer vissa namn vara lättare att få fram än ändra, vilket de är medvetna om. Då minneskorgarna från Skåne studerades framkom namn på boenden och deltagare som hade deltagit i diskussionsgrupper. Dessa namn har plockats bort och personernas namn har bytts ut till personal, man eller kvinna i denna uppsats enligt konfidentialitetskravet (Ibid. s.12-13). Enligt rekommendation 2 från Vetenskapsrådet kommer alla respondenter att få denna uppsats skickad till sig när den har blivit publicerad (Ibid. s.15).

2. 2. Undersökningsdel

2.1. Genomförande

I detta avsnitt kommer undersökningens genomförande att redovisas utifrån en fenomenologisk ansats. Det är intervjuer och en studie där jag har studerat fyra minneskorgar med slöjdinriktning. Informationen i varje kapitel kommer från intervjuerna med de fem respondenterna och redovisas var för sig. Undantaget är 2.1.2 Studie av minneskorgar i Skåne där jag har studerat, observerat och antecknat ner uppgifterna.

2.1.1 Minneskorgar i Skåne (Respondent 1)

Minneskorgarna blev till genom ett projekt för äldreomsorgen som finansierades mellan 2007-2012 och initierades i nordöstra Skåne av hemslöjdskonsulenten i Skåne. De krav som ställdes från region Skåne var att korgarna skulle innehålla minnesträning, ha anknytning till nordöstra Skåne, innehålla slöjd, vara lämpade både för män och kvinnor, ha inspiration hämtad både från landsbygd och stad samt att det skulle ingå någon slags av utbildning för personalen. Man menade att även personalen behövde få stimulans i sitt yrke (intervju med respondent 1).

Respondent 1 har framställt korgarna men aldrig använt arbetet med dem fysiskt. Det är personalen som använder dem i sitt arbete med människorna på boenden och dagverksamheter. Under projektet fick personalen en utbildningsdag om slöjdekorgen, där de fick prova på att slöjda i olika tekniker som fanns presenterade i korgarna.

Detta för att skapa en förförståelse för vad slöjd är och ge inspiration till vad de kan genomföra med de boende. Efter att projektet avslutats lånas korgarna fortfarande ut. Då får personalen en halv dags introduktion om hur man kan jobba kring korgarna.

Dessa minneskorgar är inte byggda för görandets skull, utan för att inspirera och användas som igångsättare till samtal om de minnen som kommer upp kring föremålen. Det finns förslag för personalen på hur de kan slöjda med de boende i anknytning till korgarna. Respondent 1 menar att i samtal med personal så har det framkommit att det är få som har kapacitet att vara kreativa. Att misslyckas med någonting som de tidigare har kunnat (till exempel sticka), kan ge en negativ effekt, vilket är något som är motsatsen till korgarnas intention.

Korgarnas innehåll enligt respondent 1

Korgarnas innehåll speglar hur det såg ut på landet samt inne i staden under 1920-1960-talen i nordöstra Skåne. Tidsspännet är valt för att de flesta som bodde på boende under projekttiden då varit barn, ungdomar och även varit inne i sitt familjeliv med egna barn. Under projektet skapades tio korgar: skolslöjd, livets högtider, marknad, jakt och fiskekorg, leksak, kök, handarbete, linne och trä. Korgarna har utvecklats över tid efter diskussion med personal som har arbetat med korgarna. Skolslöjd och livets högtider är inte helt färdigarbetade. Till en av korgarna finns en påbörjad sockstickning och där var det välkommet att fortsätta att sticka om andan föll sig på. Respondent 1 berättar att det inte ska vara allt för mycket i en korg, då kan det bli för påfrestande för deltagarna. Hela korgen måste inte användas varje gång, utan personalen kan plocka fram en eller ett fåtal

föremål under en träff. Brukarna har varit positiva till korgarna och de har varit en igångsättare för samtal, även om samtalen inte alltid handlat om slöjd. Huvudsaken är att det kommer igång samtal.

Handens görande

Respondent 1 har i informationsfoldern om minneskorgar lagt in en dikt ur diktsamlingen *Dikter om ljus och mörker* som handlar om handens görande:

Människans händer

Händernas erfarenhet är beröringen
deras liv bland tingen är mångfaldigt,
fullt av tysta innehåll.
De hör inte men är med i vibrationer.
De ser inte men vet hur det är i mörka källare.
När sammeten skall värderas är de där,
och slipstenen och lieeggen provar de tyst.
De behöver inte låta eggen bita till.
De känner med lätt beröring stålbettets skärpa.
Hur har de hunnit samla alla sina fina erfarenheter
av ull och grus, av fjun och stål,
av glatta ytor och av taggig tistelboll,
av smidig talk och av alla sorters mjöl.
Deras register är oerhört
från glansigt silke till grova säckar,
från sträva filar och rivjärn
till de nyföddas glatta naglar
och beröringsglansen på evighetsblommor.
De lever i känselns land där beröringen är allt
och där beröringens gåta slår sin bro mellan nerv och själ.
Men i fjärilsvingens stoft finner de sin gräns.

(Harry Martinsson, 1971)

Respondent 1 menar att det som finns i händerna är ett instrument eller verktyg som vi har som ett eget minne, men som vi inte alltid är medvetna om. När vi hanterar ett föremål överförs kunskapen som sitter i händerna och då anser hon att hemslöjd är en bra ingång till minnet. Minnet memorerar omedvetet vad kroppen gör.

Utvärdering av korgarna

Utvärderingarna har efter utlåningen varit varierande menar respondent 1. Vissa har både fyllt i utvärderingsblanketten och i loggboken, medans andra inte fyllt i alls. Svaren visar att de textförslag som getts till högläsning har varit använda, dock har få valt att använda slöjdtipsen. En orsak anser hemslöjdskonsulenten kan vara att förslagen var för avancerade. Loggböckerna visar att de slöjdade föremålen har bidragit till samlat om föremålen, företeelser likt besök på till exempel Kiviksmarknad samt historier från förr. Samtalen har även ibland vidareutvecklats till andra ämnen än slöjd.

Slöjdarbesök

Respondent 1's tanke med slöjdarbesök var att skapa ett möte och samtal mellan slöjdare och pensionärer. Vid ett tillfälle visade en korgslöjdare upp sitt hantverk och

demonstrerade sin teknik korgflätning på ett äldreboende. Tanken var att korgslöjdaren skulle tillverka en korg samtidigt som han berättade och hade en diskussion med deltagarna. Upplägget fick ändras eftersom det kom fler antal än förutbestämt maxantal. Respondent 1's utvärdering är att en fungerande grupp är fem till sju, max tio personer. Det är dock svårt att finansiera en så liten grupp för de boenden som är intresserade. Hon ser möjligheter med slöjdarbesök eller liknande men genom en ideell synvinkel, till exempel att någon från hemslöjdsrörelsen besöker äldreboenden och arbetar med slöjd.

2.1.2 Studie av minneskorgar i Skåne

När jag studerade minneskorgarna fick jag även studera utvärderingar och loggböcker som personal hade fyllt i, dock var det inte alla verksamheter som hade lånat korgar som hade fyllt i utvärderingarna. Jag plockade ut föremålen i korgarna, studerade böcker, tidskrift/artiklar och bilder som fanns med i korgarna. Jag läste även loggböckerna som fanns med i varje korg som personal eller boende hade skrivit i.

Korgarna

I korgarna finns slöjdade föremål, bilder, texter om olika hantverk, mönster och instruktioner, en loggbok och utvärderingspapper. Det följer med ett instruktionsblad med beskrivning av korgens innehåll, förslag på frågor att diskutera kring eller texter att läsa högt, eller slöjdförslag³. I marknads-, träslöjds-, väv- och handarbetskorgarna som observeras i detta arbete finns inga förslag på kreativt slöjdande (ibid.). Eftersom korgarna är en viss storlek så är vissa föremål i miniatyrformat som till exempel spinnrock, smörtina och leksakshäst från marknadskorgen. I handarbetskorgen finns det en sockstickning som är påbörjad för att de som känner sig manad kan fortsätta att sticka på. I träkorgen finns det ett räfselhuvud och ämnen så att om viljan finns kan deltagare tälja till nya räfsespinnar. Det finns ingen täljkniv utan en lommelkniv, då dessa förr användes i Skåne för att tälja med (Informant 1).

Information om minneskorgar

I en information om minneskorgarna finns beskrivning⁴ om hur korgarna kan användas i dagverksamhet eller på avdelning. Förslag är att plocka ut något eller några föremål ur korgen tillsammans med de boende och samtala kring dem. Om korgarna finns på en avdelning är anvisningen att lämna föremålen synliga på ett bord för att det ska inbjuda till samtal. Högläsning från skrift som följer med i korgarna är ett förslag på hur korgarna kan användas.

Om dagverksamheten eller avdelningarna vill fortsätta arbeta med korgar finns förslag på hur man kan göra egna korgar och att arbeta vidare med dem. Till exempel att hitta föremål, böcker och tidskrifter på loppis, att använda ett föremål som utgångspunkt för ett tema. Om man vill ha någon utifrån som samtalar om korgarna är hembygdsföreningen ett förslag att kontakta. Om man vill göra korgarna slöjdiriktade, är förslaget att kontakta en

³ Se bilaga 4-7.

⁴ Se bilaga 3.

slöjdare som kan komma, visa och prata kring sin slöjd. Förslag på max 10 personer i en grupp⁵.

Loggbok

I loggboken har personal eller deltagare skrivit om sina möten och diskussioner med föremålen i korgarna. Personalen kunde starta samtalet med till exempel en fråga om deltagarna visste vad det var, eller vad det användes för. Loggböckerna berättar att deltagarna ibland förklarar föremål eller företeelser som personalen inte hade kunskap sedan innan. Vissa föremål ”triggade” igång samtal mer än andra, till exempel marknadskaramellerna som deltagarna fick smaka på från korgen, eller en snurrebuss där deltagarna försökte få den att snurra, som de hade gjort när de var barn. I handarbetskorgens loggbok beskrivs att en av deltagarna hade tagit upp strumpan som var påbörjad och försökte fortsätta sticka men tyckte att det var för hårt att sticka i. På en annan sida går det att läsa att en blind äldre kvinna hade känt på en strumpstopp men inte känt igen föremålet, då hade hon fått känna vidare på olika garn och strumpor och när hon kom till hålet i hälen på ena strumpan mindes hon att det var en strumpstopp han hade hållit i. Hon fick även beskrivningen på yllebrosderiet beskrivet för sig samtidigt som hon strök med fingrarna över broderiet.

2.1.3 Slöjda i dagverksamhet (Respondent 2 & 3)

Respondenterna 2 & 3 arbetar på en dagverksamhet för människor med demensdiagnos eller kognitiv svikt. Deltagarna skall vara yngre och tidiga i sin sjukdom för att få delta i dagverksamheten. I dagsläget består gruppen av sex personer men enligt respondent 2 & 3 kan det vara upp till åtta stycken. Aktiviteterna bygger mycket på deltagarnas vilja. Det beror på väder och årstid. Det blir mycket utevistelser, men även andra aktiviteter.

I gruppen är majoriteten män. De är öppna för att prova nya saker och är inte rädd för att göra typiska ”kvinnliga” aktiviteter. Respondenterna 2 & 3 berättar att en av männen tidigare har broderat mycket korsstygn men har motoriska problem med det nu. Gruppen har inte använt sig av minneslådor men arbetar hela tiden med att hålla kvar och väcka minnen genom samtal.

Slöjd och hantverksaktiviteter

Respondenterna 2 & 3 säger att de arbetar med slöjd och hantverk i viss mån, men de har dåligt med tillgång till material. Enligt dem själva skapar deltagarna genom att pärla med pärlplattor, måla, arbeta i lera, metalltråd, ull, jul och påskpynt. De har gjort stjärnor och hjärtan i luffarslöjd.

Respondenterna 2 & 3 menar att när man ska visa gruppen något gäller det att använda korta instruktioner då arbetsminnet är sämre, guida och vägleda deltagarna hela vägen fram till färdigt resultat. Det är många som kan vara lite tveksamma till en aktivitet/workshop i början men den ansvarige eller personalen får se till att avdramatisera situationen och visa att det inte finns några rätt eller fel. Deltagarna kan känna att många vardags saker glider ifrån dem, det blir svårare att göra saker för dem och det tär på självförtroendet. Deras förmåga försämras och de blir rädda för att göra fel. Respondenterna 2 & 3 menar att ”deltagarna är smarta individer med ett minnesproblem”. Det gäller att få dem motiverade

⁵ Se bilaga 3.

och att våga. Att ta sig an en ny och kanske tekniskt avancerad teknik kan fungera beroende på hur kursledaren lägger upp utläringen, bryter ner till delmoment och visar deltagarna.

När de arbetar med en gruppaktivitet i dagverksamheten blir det mycket individuellt arbete. Deltagarna kan arbeta med samma material men på olika nivåer. Varje deltagare stöttas upp under aktiviteten.

Slöjdtekniker

Respondenterna 2 & 3 ger förslag på vad de skulle vilja se för tekniker i en slöjdkorg och nämner någonting som de inte anser skulle fungera. Personalen menar att deras grupp klarar ganska många tekniker då de fortfarande har styrka i händer och relativt god syn. Men om slöjdkorgen skall anpassas till andra grupper på ålderdomshem så får man tänka på teknikval.

När träslöjd kommer på tal som aktivitet blir personalen tveksamma. De själva tar upp snickring och anser att det behövs en snickeriverkstad. Att tälja skulle några i deras grupp troligen klara av, däremot anser respondenterna 2 & 3 att det blir svårt med säkerheten för deltagarna. Aktiviteten skulle fungera om de fick tälja individuellt med en handledare och inte i grupp. Att tälja kan vara svårt för motoriken samt att det krävs styrka i händerna.

Trådslöjd har respondenterna 2 & 3's grupp arbetat med tidigare, där de har format hjärtan och stjärnor. Respondenterna 2 & 3 upplever att metalltråden inte får vara för hård och tjock då den blir svårformad. Luffarslöjd generellt kräver att det finns lite styrka i händerna när man ska använda tängerna.

En annan teknik de har försökt arbeta med är att vika papper, till exempel stjärnor. Personalen kände att tekniken riktade sig både till vuxna män och kvinnor. Men resultatet blev att det var lite för svårt och pilligt. ”Vi har försökt att vika papper, stjärnor, men det var svårt, lite pilligt” (Intervju med respondent 2 & 3).

Motivation

För respondenterna 2 & 3 är en stor del i deras arbete att motivera sina deltagare. Motivationsförmågan försvinner väldigt lätt och respondenterna säger att det gäller att ligga steget före och motivera på ett lättsamt sätt, ”att jobba med händerna på ryggen men ändå puscha” (Intervju med respondent 2 & 3). Deltagarna tar inte egna initiativ utan personalen får ge förslag och lyssna på vad deltagarna pratar om och känner till deras intresse. Det gäller att inte vara för stor grupp, då det är svårt att hinna med varje deltagare. Respondenterna 2 & 3 menar att det är viktigt att hitta aktiviteter till deltagarna som inte är för barnsliga eller barninriktade. Det är lättare nu för tiden att hitta målarböcker som passar en vuxen. Deltagarna har jul- och påskpysslat och till påsken gjort garnkycklingar, garnbollar där man snurrar garn runt en pappskiva.

Respondenterna 2 & 3 menar att de aktiviteter som görs inom äldreomsorgen har mycket med personalens engagemang att göra. Om personalen är motiverad och intresserad av en aktivitet är det troligare att den genomförs.

Respondenterna 2 & 3 har gått en kurs som heter aktiveringspedagogik och intresserade av att vara aktiva och att delta i olika projekt till exempel ”Möten med minnen”. De är öppna för att människor utanför verksamheten kommer och håller workshop eller demonstrerar något. Respondenterna 2 & 3 kan även gärna leda workshopen om de får instruktioner hur de ska använda till exempel en slöjdkorg och visa lite exempel på vad man kan göra. Respondenterna 2 & 3 menar att deltagarna tar till sig en uppgift lite extra om det är någon ”utifrån” som kommer än när personalen visar en aktivitet.

Färdig produkt

Respondenterna 2 & 3 menar att en slutprodukt är viktig för deltagarna. Det kan annars vara svårt att motivera dem till att delta i aktiviteten. Däremot kan man nå den färdiga produkten och resultatet på olika sätt. Det är viktigt att inse att man kan gå olika vägar och ändå komma till samma mål. Som kursledare menar de att det är bra att vara öppen och uppfinningsrik för att anpassa olika förmågor att nå resultatet. I deras grupp anser de att det är viktigt att uppnå ett resultat. De menar att om en grupp är mer sjuk så kan det vara nog stimulerande att bara känna på material eller till exempel knåda lera utan att det måste bli något.

2.1.4 Projektet ”Möten med minnen” och slöjdkorg (Respondent 4)

Respondent 4 arbetar på ett museum och har deltagit i projektet ”Möten med minnen” och även fått stipendiepengar för att fortsätta arbetet med två verksamheter som de har riktat stipendiepengarna till.

Museet där respondent 4 arbetar har minneslådor eller som de själva kallar dem levande utställningar. De innehåller föremål, bilder som kommer från museets arkiv, handledning på utställningens tema, där det finns information och faktakunskaper kring temat. När respondent 4 är åker ut till boenden eller dagverksamheter med levande utställningar får deltagarna lite omväxling i vem de samtalar med. Fokuset blir att få träffa en person som kommer och visar något, ställer frågor, dricker kaffe för att sedan fortsätta med samtal. Det är samtalet som är det viktiga i projektet ”Möten med minnen” enligt respondent 4. Som handledare i aktiviteten är det viktigt att vara positiv, visa ditt intresse för de människor du möter och lyssna på deras åsikter. Respondent 4 menar att tio deltagare är lagom i en grupp.

Hur en slöjdkorg kan kopplas till projektet ”Möten med minnen”

Respondent 4 menar att det är viktigt att deltagarna får använda alla sinnen när de möter minnesutställningar eller korgar. Även om en deltagare inte kan se, kan denne känna ett föremåls struktur. Hon anser att det praktiska i en slöjdkorg kan väcka andra minnen än de som väcks vid en minneslåda eller levande utställningar. Museielektorn menar att vara kreativ med sina händer är en bra sak. Skolslöjden har gett alla en inblick i slöjden även om de inte fortsatt aktivt att slöjda. Under tiden en person slöjdar så håller hen materialet i handen och provar kanske en ny teknik vilket kan leda till spännande samtal. Det kan även leda till minnen utöver sitt eget skapande, utan någon annans skapande som man har varit med om. Det kan väcka intresse att själv vilja skapa eller att få förståelse för andras intresse för det. Enligt respondent 4 ska en slöjdkorg finnas så att man får prova på men även att den väcker upp minnen som är en utgångspunkt för samtal.

Slöjdkorg

Respondent 4 anser att en slöjdkorg ska innehålla ett färdigt tema. I korgen ska även färdiga föremål, påbörjade arbeten, redskap, material och bilder som anknyter till temat finnas. Instruktioner med exempel på vad man kan göra, fakta och bilder om temat, eventuellt en film om temat är även bra att ha med. Respondent 4 anser att varje korg ska ha en enskild teknik. Hon ser gärna att man i framtiden skulle kunna producera många olika slöjdkorgar likt ”Linas matkasse”. Där äldreboenden kan låna olika korgar för att få fram nya samtal.

Respondent 4 anser att det är bra att både material och verktyg är med i en slöjdkorg. Hon menar att det kan vara viktigt för deltagarna att göra en slutgiltig produkt men även att termen ”prova på” gör att fokus på en färdig produkt minskar. Respondenten menar att i vissa aktiviteter är produkten relevant till exempel om man gör påsk- eller julpyssel. När

man målar är det inte säkert att man vet vad det blir, utan då kan man fokusera på att prova på, känna penseln i handen och bara göra. För workshopledaren blir den pedagogiska biten att uppmuntra och stödja och fokusera på görandet.

Respondent 4 har fått återberättat om en kvinna som broderade väldigt mycket när hon var frisk. Men efter att ha fått demensdiagnosen kunde hon inte brodera på samma nivå, vilket blev en stor frustration. Respondent 4 spekulerar i att slöjden kan ge en negativ effekt om deltagarna har kunnat slöjda men inte kan hantera teknikerna på samma sätt efter sjukdomsdiagnosen.

Förslag på tekniker och material:

Att klippa i papper med sax. Respondent 4 har utövat workshop i att klippa olika avancerade former av snöstjärnor. Det som behövdes var papper och sax. Respondent 4 har även kopplat visning på museet till pappersworkshopen.

Respondent 4 ger förslag på att göra en slöjdkorg med virkning som teknik. I den slöjdkorgen menar hon att det ska vara färdiga alster, bilder, böcker och tidningar som anknyter till virkning, redskap som olika grovlekar på nålarna och olika material. Hon anser att det är bra om det finns påbörjade arbeten då inte alla kan göra en uppläggnings. Hon anser att det även kan finnas en film med i korgen. Med olika virknålar och garnkvalitéer kan diskussioner komma upp till exempel om vilket material man använder till vilken produkt: "...Man tar inte ett ullgarn och använder till en grytlapp, varför inte?... Om man har bomull, så är det kanske inte det bästa om man vill ha en varm tröja och så där." (Intervju med Respondent 4). Museielektorn menar att samtal kan utvidgas från ett ämne till ett annat. Hon menar att om någon inte kan till exempel virka så kan denne titta i en veckotidning där det finns virkning men hittar något annat intressant och startar upp ett samtal kring det. För den som har problem med synen kan en personal hjälpa till och tillsammans hålla i virknålen och virka.

Luffarslöjd anser respondent 4 kan fungera, men att man använder en tunn tråd cirka 0,5mm. Då kan tråden böjas med fingrarna och man behöver inga verktyg.

En halmkrona/oro, där man pärlar med halm, papper, ulltyg och bär. Där kan man tillverka någonting tillsammans.

Respondent 4 ger förslag på att fläta är ett bra ämne till en korg. Hon menar att man kan fläta på olika sätt till exempel korgar eller hår. Det går att fläta med papper som julhjärtan och då kan man använda återvunnet papper eller tidningspapper. Man kan göra enkla tre-, fyr-, fiskbens- eller slängfläta. En slängfläta är när två personer har fyra längder med handtag som man slänger och byter med varandra.

2.1.5 Att slöjda på ålderdomshem (Respondent 5)

Respondent 5 har arbetat i projekt med "målgrupp äldre" till exempel "Möten med minnen". Hon utvecklade projektet "målgrupp äldre" med slöjd, där hon och ibland även hennes kollega har åkt ut till dagverksamheter och äldreboenden och slöjdat tillsammans med deltagarna.

Oro/halmkrona

Inför en slöjdworkshop med att göra en oro/halmkrona förbereder respondent 5 sig genom att blötlägga halm, klippa upp halm, vadmal, trasmattor och papper i bitar. Genom erfarenhet har det visat sig att deltagarna har svårt att klippa i halmen vilket ledde till att materialet nu är färdigklippt. Det medför även att workshopen kan komma igång så fort deltagarna kommit.

Halmkronan är en produkt som deltagarna kan göra tillsammans och det krävs relativt lite styrka styrsel i händerna förutsatt att man kan hålla en nål för att slöjda den. Om en

deltagare har problem med händerna kan deltagaren och en ur personalen samarbeta med val av material och att trä materialet på tråden. Varje deltagare trär en girlang som sedan sätts ihop av respondent 5. Hon menar att det märks på deltagarna hur glada de blir när de ser det färdiga resultatet som de åstadkommit på kort tid.

För respondent 5 är det viktigt att ha med berättelsen i sin workshop. Halmkronan har en historia som hon berättar och ställer frågor kring. Det är en typisk julprydnad men kan enkelt användas till andra högtider genom att byta färger. Halmkronan blir ett konkret föremål som tillsammans med berättelser vävs ihop med det folkliga och kulturhistoriska. Hemslöjdskonsulenterna har använt halm till oroarna för att de vill arbeta med det traditionella materialet, men menar att tekniken kan anpassas efter gruppen och material efter det som finns tillgängligt. Både vass och sugrör kan användas istället för halm.

Respondent 5 brukar under aktiviteten göra själva upphängningen, hjälpa till att knyta snörena för att fästa girlangerna i den.

Grupper och personal

Respondent 5 anser att aktivitetens längd skall vara upp till en timme och att det fungerar bäst att arbeta i en mindre grupp med sex till åtta personer och tre till fyra ledare/ personal. Det är viktigt att personalen är med på aktiviteten som stöd till deltagarna, om de reagerar på olika sätt och för personalen för att vara aktiva med deltagarna. För henne är det viktigt att de aktiviteter som erbjuds ska kännas meningsfulla och inte barnsliga, så att så många som möjligt kan och vill delta.

Det kan vara svårt att veta om deltagarna får ut någonting ur en aktivitet. Respondent 5 menar att det blir en tillfredsställelse när man känner att gruppen haft en trevlig stund och ett bra samtal. Att se någon som var tveksam i början, sedan sitta bredvid någon som tycker att det är roligt och hjälps åt är ett bevis på att man har lyckats. Samtalet i aktiviteten är lika viktig som slöjden. Slöjden kan vara ett sätt att få göra något med händerna samtidigt som man pratar, minns och umgås tillsammans på ett naturligt sätt.

Slöjdtekniker

Respondent 5 har gjort festträd/feststänger och klätt en björkslana med band och mattor. Det som måste tas i beaktande är restriktioner för vad som får tas in på ett äldreboende på grund av till exempel allergier.

Att tälja kan vara lite svårt och otryggt med knivar, samt att det kräver en viss styrka i händerna.

Sömnad och broderi kan vara ett alternativ men om synen är dålig kan det vara svårt att genomföra.

Respondent 5 funderar på att göra en slöjdlåda där man kan vika och klippa i papper. Då kan man använda tapetpapper, tidningspapper och återbrukspapper. Tapetpapper från provpärmar från målarbutiker kan fås gratis. Att återanvända material är också bra som sugrör, kolapapper med mera. Man kan göra små vimpelspel och dekorationer. Det enda verktyget som behövs är en sax.

Fortsatt arbete och slöjdlådor

Respondent 5 håller på att ta fram slöjdlådor likt de minnesutställningar som finns på museet som kan lånas gratis i två veckor. I lådorna är tanken att det ska finnas material, verktyg och en instruktionsfilm som man kan titta på tillsammans och sedan slöjda hur mycket man vill. Hon vill även fortsätta att utbilda kulturombud och personal som arbetar inom äldreboenden att arbeta med slöjd. Respondent 5 menar att innan hon gör en slöjdlåda vill hon testa tekniken på några grupper för att se hur deltagarna tar emot den, om de förstår vad de ska göra, om materialet är tillgängligt och om det känns meningsfullt. Hon anser att det är viktigt att erbjuda en aktivitet och ett hantverk som upplevs meningsfullt och inte bara som ett tidsfördriv.

Det kommer att göras en slöjdlåda för halmkronorna eftersom den tekniken är testad och fungerar bra. En slöjdlåda ska vara så könsneutral som möjligt för att det inte ska kännas som ett typiskt manligt eller kvinnligt handarbete. Respondent 5 vill få upp ögonen på personalen för att det går att slöjda för en liten peng och att det inte kostar så mycket att köpa in verktyg och material. ”...Återbruka papper och kartonger mm som finns går också bra...” (Respondent 5).

Tidigare slöjdfarenheters påverkan eller inte

Vid ett besök på ett äldreboende mötte respondent 5 en man som tidigare hade svarvat mycket. Han hämtade sina träföremål och visade henne. Han var uppfylld av att få visa och prata med någon som förstod värdet av hans hantverk. Han hade inte möjlighet och kapacitet att svarva nu men tyckte att det var roligt att skapa med händerna. Respondent 5 menade att de som tidigare hade handarbetat visade sig positiva till att slöjda med henne. Enligt hemslöjdskonsulenten hade en kollega sagt: ”Stackars de dementa, de ska bara minnas hela tiden” (Respondent 5). Respondent 5 förklarar uttalandet med att inom äldreården går mycket ut på att locka fram minnen som till exempel projektet ”Möten med minnen”. Hemslöjdskonsulenten menar att ibland kan det vara bra med slöjden där man bara kan göra och tycka att det är roligt. ”Man kanske inte minns att man har gjort det innan, man kanske inte minns det en kvart senare. Men det var roligt och då kan det ju vara bra!” (Respondent 5). ”Slöjden kan skapa en ny upplevelse, som inte bara handlar om att minnas något som vi har gjort tidigare, utan mötas på kanske ett nytt sätt och prova något som kanske är nytt för många” (Respondent 5). Slöjden ska även vara tillgänglig för dem som inte har handarbetat tidigare och dem som har fysiskt handikapp eller svår demens.

Andra slöjdgrupper

Respondent 5 har tagit sin workshop med halmkronor till fler grupper förutom äldreomsorgen. Det går att använda samma material och tekniker eller använda andra material och mer avancerade tekniker för att anpassa till olika deltagare.

3 Resultatdiskussion och slutsatser

3.1 Diskussion och slutsatser

I detta avsnitt kommer undersökningsdelen samt kunskapsläge och tidigare forskning att diskuteras. Diskussionen kommer besvara de frågeställningar som undersökningen har genomsyrats av:

- Hur kan handens görande vara en hjälp vid demensdiagnos?
- Hur kan slöjd kopplas till reminiscens?
- Hur kan innehållet i en minneskorg med fokus på slöjd se ut?

Slutsatser av arbetet kommer att dras samtidigt som framtidsidéer till fortsatt arbete kommer att presenteras.

3.1.1 Resultatdiskussion

Genom denna undersökning har jag iakttagit hur slöjd kan användas inom minnescensarbete både genom det forsknings- och kunskapsläge som har studerats i detta arbete samt i de intervjuer och den studie av slöjdkorgar som har genomförts.

Minneslådor och skapande verksamhet

Minneslådor inom minniscens finns både i Sverige och utomlands. I Sverige är det många museer och ålderdomshem som använder sig av generella minneslådor. Det finns bland annat minneslådor ur ett slöjdperspektiv i Skåne och Sörmland (Intervju med respondent 1 2016; Sörmlands museum 2016a, 2016b). De slöjdkorgarna/skåpen kan jämföras med hur Kerstin Gunnemark beskriver sina minnesskåp och dess funktion. Hon menar att Minnesskåpen fokuserar på att återuppväcka minnen och skapa ett samtal kring dem:

”Om delar av det arvegods vi efterlämnar omgärdas av muntliga och skriftliga berättelser avspeglas våra personliga minnen. Vi blir både förvaltare och förmedlare av det som berört oss i vardagen, vårt kulturarv.”

(Gunnemark 2004, s.21)

Respondent 5 arbetar med oroar/halmkronor där hon skapar en oro tillsammans med deltagarna samtidigt som hon berättar en historia och ställer frågor kring den. På det sättet kopplar hon ihop det folkliga och kulturhistorien. Genom Gunnemarks tankar om att föra vidare vårt kulturarv och respondent 5´s exempel att göra det på håller jag med Gunnemark att vi är förmedlare av vårt kulturarv.

Många länder arbetar med olika kulturella aktiviteter i sammanhang som är knutna till människor med demensdiagnos. MoMA, The Museum of Modern Art, New York (2016a, 2016b) erbjuder visningar för organisationer och människor med demensdiagnos. På MCA, Museum of Contemporary Art i Sidney (2016) arbetar med Artful: Art & Dementia, (2016) där de erbjuder människor med demensdiagnos att utforska deras konst samt att delta i skapande kursverksamhet. I Sverige fanns projektet ”Möten med minnen” som var ett projekt för museer som riktade sig mot människor med demensdiagnos. Detta projekt visar på att Sverige ser behoven och möjligheterna för människor med demensdiagnos och att de måste få stimulans.

I konstprogrammet OMA, The Opening Minds through Art (2008) beskriver Elisabeth Lokon hur man kan öka möjligheterna för kreativa uttryck med inriktning på konst för människor med demensdiagnos. Programmet riktar sig även till allmänheten för att visa den kreativa kapaciteten hos människor med demensdiagnos. Det är viktigt för personalen att vara lyhörd för deltagarnas humör, fysiska och psykiska möjligheter. Det är även viktigt att deltagarna själva får välja hur och vad de ska göra för att förebygga känslan av att inte kunna kontrollera sitt eget liv. Även om de flesta internationella exemplen är inriktade mot konst är de applicerbara på slöjden. Respondenterna 2 & 3, 4 och 5 har alla arbetat kreativt med människor med demens och det visar på att man inte behöver begränsa sig till konst. Det kan även vara genom slöjd och hantverk människor med demensdiagnos får möjligheten att vara kreativa.

Slöjd och reminiscensarbete

Minneskorgarna i Skåne visar på att slöjdade föremål kan användas som minnesväckare inom reminiscensarbetet. Informant 1 beskrev sitt arbete med slöjdkorgarna att deltagarna har varit positiva till korgen och att den har varit en igångsättare för samtal, även om samtalen inte alltid har handlat om slöjd. Det väsentliga har varit att få igång ett samtal för deltagarna vilket har skett när de har sett och hållit i ett föremål som de kommer ihåg. Även respondent 4 menar att samtalet är det viktiga, även om ämnet växlas från slöjd. Detta bekräftas även av Pöllänen & Hirsimäkis undersökning (2014) som visar på att användandet av bekanta, handgripliga föremål från sitt förflutna kan väcka minnen. Den visar även på att gemensamma intressen och intressanta föremål uppmuntrar till social interaktion. De tre deltagarna hade tidigare slöjdat och handarbetat och kunde komma ihåg tekniker och material även om de då insåg sin egen begränsning av görandet för stunden. Respondent 5 menar att slöjden kan vara ett sätt att umgås, att göra något med händerna samtidigt som man pratar och minns. Men ibland kan även slöjden användas "bara" för att det är roligt. Slöjden behöver inte ha några krav på sig utan kan vara ett nytt sätt att prova något man aldrig gjort förut. Har man en demensdiagnos eller ett fysiskt handikapp kan slöjden vara ett sätt att prova något nytt utan att man behöver komma ihåg hur man en gång har gjort. "Man kanske inte minns att man har gjort det innan, man kanske inte minns det en kvart senare. Men det var roligt och då kan det ju vara bra!" säger respondent 5. Respondent 4 berättade om en person som upplevde stor frustration över att inte ha samma förmåga att brodera som innan demensdiagnosen. Samtidigt berättade respondent 5 om en man som insåg sina begränsningar, var stolt över det han hade slöjdat och ändå ville skapa med händerna även om hans förmåga var försämrad. Lokon (2008) påpekar att det är viktigt att ta hänsyn till deltagarnas vilja, fysiska möjligheter och talang och att deltagarna själva får bestämma hur och vad de vill göra.

Handen och minnet

Respondent 1 menar att det som finns i händerna är ett instrument/ verktyg som vi har som ett eget minne, men som vi inte alltid är medvetna om. När vi hanterar ett föremål överförs kunskapen som sitter i händerna till hjärnan som omedvetet memorerar vad kroppen gör. På det sättet anser respondent 1 att hemslöjd är en bra ingång till minnet. Minnet memorerar omedvetet vad kroppen gör. Respondent 4 menar att det är viktigt att deltagarna får använda alla sina sinnen när de möter en minnesutställning/korg/låda. Hon anser även att det praktiska i slöjdkorgen kan väcka upp andra minnen än de som väcks vid en minnesutställning/korg/låda. Pöllänen och Hirsimäki (2014) undersökning styrker respondenterna 1 och 4's tankar om att använda många sinnen. Undersökningen visar att med slöjdade föremål som minnesväckare kunde deltagarna uttrycka sig i både verbala och ickeverbala reaktioner. De ickeverbala reaktionerna kunde vara stryka, studera, trycka mot sitt bröst eller lukta på det. Videos från mötena visar på att beröring av föremålen framkallar lugnande och lustfyllda känslomässiga reaktioner. De verbala reaktionerna var att de pratade om material, verktyg, skapandeprocessen och värdering kring hantverket. Deltagarna kunde med hjälp av minnesväckare komma ihåg inövade rörelser till exempel hur man virkar. Detta stärker även Benton's teori om att minnen som är utförda med kroppens hjälp kan skapas och återskapas (2010). Han menar även att det immateriella kulturarvet är starkt förknippat med minnen. Livingstone och Pollanen (2009) menar att en slöjdprocess eller att titta på slöjdade föremål och bilder kan öppna upp en individs känslomässiga spärrar. Genom att slå en bom i en vävstol eller att sticka kan man få hjärnan att reflektera och organisera framtiden.

I Australien pågår ett samarbete mellan The Museum of Contemporary Art (MCA), Brain and mind Centre och Alzheimer's Australia som kallas The Healty Brain Ageing program (2016). De undersöker vilka effekter utövande/inläring av konst har på hjärnan. The

Healty Brain Ageing program kommer att studera människor med demensdiagnos och strävar mot att visa på och bekräfta människors förmåga för inlärning, kritiskt tänkande och intellektuellt engagemang. De ska undersöka om programmet ger en förbättring av välmående för människor med demensdiagnos. Utvecklingen för människor med demensdiagnos ser ljus ut med hjälp av The Healty Brain Ageing program och deras framtida forskning.

Korgen

En slöjdkorg kan se olika ut, enligt respondent 4 bör korgen ha en specifik inriktning/teknik per korg. Detta för att deltagarna inte ska behöva fokusera på olika tekniker vid samma tillfälle. Enligt respondenterna 2 & 3 skall instruktionen vara kortfattad och repetitiv. I korgen är det viktigt att aktiviteten inte känns barnslig menar både respondenterna 2 & 3 samt 5. Deltagarna skall behandlas som smarta individer. Respondenterna 4 och 5 har båda tankar på att boenden/dagverksamheter kan låna/hyra korgarna under en viss tid/ställe. Gunnemark (2004) menar att om korgarna skall användas vid olika äldreboenden eller kommuner, bör en koordinator utses. Respondenterna anser att slöjdkorgen bör göras könsneutral. Jag står bakom utgångspunkten att alla slöjdkorgar bör ha tekniker och material som inte är könsbundet utan att alla kan skapa det de själva vill. Slöjd behöver inte kosta pengar utan att slöjda av återbruk och att använda naturen som material är ett sätt att få ner kostnaderna menar respondent 5. Gunnemark (2004) samt respondenterna 4 och 5 menar att det är viktigt att vara förberedd inför en workshop mentalt och även att material är väl förberett.

För att slöjdkorgen skall kunnas tas i bruk är det viktigt att avgöra vem som ska hantera den. Alla respondenter menar att det är personalen på boendet dit korgen kommer som ska utföra workshopen. Respondenterna 1 och 5 har inspirationsdagar för att visa på vilket sätt man kan slöjda med enkla medel. Respondenterna 2 & 3 menar på att de själva kan utföra om det finns beskrivning. De ser gärna att någon kommer dit och introducerar korgens innehåll för att öka intresset för deltagarna. Även respondent 4 anser att man kan ge en genomgång/workshop och sedan lämna korgen till boendet. Respondenterna är eniga i att grupperna måste vara små, max 8-10 personer. Respondent 1 menar att om man vill använda slöjdare för att visa en teknik kommer det troligen att bli ett större intresse från deltagarna. Problematiken med att använda slöjdare är att det blir en ekonomisk fråga. Om ett boende vill använda en slöjdare som handledare vill de optimera deltagarna för att få ut så mycket som möjligt för pengarna, vilket kan göra antalet ohanterbart för slöjdaren. Respondent 1 har varit med om detta och anser att det bästa är att hitta någon som gör det på ideell basis.

Flera informanter menar att en halmoro är en bra aktivitet att använda sig av. Respondent 5 menar att hon använder den vid olika högtider som en utgångspunkt där det konkreta föremålet får en kulturhistorisk betydelse när föremål och folkliga berättelser vävs ihop. Respondent 4 ville gärna se en virkkorg. Jag anser att virkning kan vara ganska avancerat för någon som inte har virkat förut eller har problem med händer till exempel reumatism. Men Pöllänen och Hirsimäkis undersökning (2014) visar på att de som har kunnat virka, med stor sannolikhet skulle kunna virka igen och även uppskatta det.

3.1.2 Slutsats

Slutsatsen av detta arbete är att slöjd kan skapa en möjlighet för reminiscens, detta visas både i Skåne och i Sörmland som arbetat och arbetar med detta. Att använda slöjdade föremål som minnesväckare och även ett skapandekoncept för deltagarna i ett reminiscensarbete kan få dem att minnas, samtala och även använda deras händer kreativt. Samtidigt visar arbetet att alla människor med demensdiagnos upplever skapandet olika.

För att arbeta med slöjd och människor (oberoende om de har en demensdiagnos eller inte) måste man vara lyhörd och se vilka kunskaper och möjligheter som finns i denna grupp. Den pågående forskningsstudien som pågår i samspel mellan Brain and Mind Centre, MCA och Alzheimer's Australia visar på att det ligger någonting i att slöjd/skapande arbete kan hjälpa människor med demensdiagnos. Forskningsstudien visar på att fler människor bör arbeta för ett kreativt skapande oavsett om det är slöjd, konst eller liknande. Människor mår bra att använda sina händer kreativt.

En slöjdkorg skulle både vara ett verktyg i ett reminiscensarbete samt att det är ett immateriellt kulturarv som vi människor för vidare genom att göra, spara föremål och diskutera kring dem. Minnen och historier som går i arv och förs vidare från olika generationer så som personalen och deltagarna delar sina minnen.

3.1.3 Framtidsidéer

Detta arbete har visat att det är fullt möjligt att använda slöjd i ett reminiscensarbete. Denna uppsats kan ge förslag på tekniker som kan undersökas och användas inom både reminiscensarbete men även i andra sammanhang med slöjd och skapande verksamhet som till exempel slöjdklubbar eller workshops. Uppsatsen ger även riktningar på hur man kan tänka för att arbeta vidare på konceptet slöjdkorg. Respondent 5's arbete med slöjdlådor visar på att denna undersökning har en grund att fortsätta arbetas med. Respondent 5 vill göra en instruktionsfilm till sina lådor och detta anser jag vara ett utmärkt sätt för både deltagarna och personalen som ska arbeta med deltagarna för att få en större insikt i en specifik teknik eller ett material.

4 Sammanfattning

Syftet med uppsatsen är att undersöka hur/på vilket sätt en minnelåda/korg kan användas ur ett ”görandeperspektiv” med inriktning på människor med demensdiagnos. Målsättningen är att ge en grund för att arbeta fram en slöjdkorg med olika slöjdtekniker som ska kunna användas inom äldreomsorgen. Arbetet ska ge förslag på tekniker som kan vara lämpliga att användas i en grupp människor med demensdiagnos. Målet är även att slöjdkorgen ska kunna produceras, reproduceras samt användas i andra slöjdsammanhang.

Undersökningens frågeställningar lyder:

- Hur kan handens görande vara en hjälp vid demensdiagnos?
- Hur kan slöjd kopplas till reminiscens?
- Hur kan innehållet i en minneskorg med fokus på slöjd se ut?

Uppsatsidén uppkom genom inspiration av minneslådor/väskor, och det landsomfattande museiprojektet ”Möten med minnen”. Ur minneslådor/väskor plockas gamla föremål, bilder eller texter fram och används för att väcka minnen till liv och starta ett samtal. På äldreboenden, dagverksamheter och museer görs egna minnesväskor eller minneslådor med tidtypiska saker från olika årtionden. Projektet ”Möten med minnen” som riktade sig mot människor med demensdiagnos och deras anhöriga. Enligt Svenskt demenscentrum är syftet med ”Möten med minnen” att:

”ge stimulans genom samtal och diskussioner kring museernas samlingar. Positiva upplevelser på ett museum bidrar också till att öka de demensdrabbades livskvalitet”.

(Demenscentrum 2016)

Förlagan för projektet kommer från New York och *MoMA*, Museum of Modern Art. I deras projekt användes målningar, skulpturer, bilder eller föremål för att samtala med människor med demensdiagnos.

Forskning och kunskapsläget visar på att det finns många internationella projekt på museer med konst och kreativt skapande för människor med demensdiagnos. Det finns även konstprogrammet *OMA (Opening Minds through Art)* som verkar för att öka och fördjupa möjligheterna för kreativa uttryck med inriktning på människor med demensdiagnos. Programmet har fyra mål: 1. Att främja socialt engagemang genom kreativa uttrycksmöjligheter för människor med demensdiagnos. 2. Att göra utställningar för allmänheten som visar den kreativa kapaciteten som människor med demensdiagnos har. 3. Att förse personal och frivilliga med möjligheter att bygga relationer tillsammans med människor med demensdiagnos. 4. Att ge volontärer som arbetar i samhället möjlighet att utveckla sina förmågor.

Det finns en ny forskning i Australien där arbetsgruppen *The Healthy Brain Ageing Program* kommer att studera 120 deltagare under 75år med demensdiagnos i ett 10 veckors program kombinerat både på MCA och i hemmet. Programmet strävar efter att visa på och bekräfta äldre människors förmåga för inläring, kritiskt tänkande och intellektuellt engagemang. Samtidigt som de strävar efter att förespråka bevisade hälsoeffekter av dessa aktiviteter, inklusive välbefinnande, självkänsla och social integration, och potentialen för dämpning av uppkomsten av demens. I undersökningen som Pöllänen och Hirsimäki (2014) gjort visar på att användandet av bekanta och konkreta föremål från människors förflutna kan återuppväcka minnen.

Deltagarnas tidigare hantverkskunskaper kom fram, samtidigt som de förstod sina nuvarande begränsningar.

Undersökningens metod består av kvalitativa intervjuer med fem personer samt en studie av slöjdkorgar i Skåneslän. Respondenterna har varit två hemslöjdskonsulenter, en museilektor och två medarbetare på en dagverksamhet. Den teoretiska ansatsen grundar sig i att slöjd och hantverk kan ge välmående samtidigt som ett hantverk som man gör med sin kropp blir ett förkroppsligat minne som skapar och även kan återskapas. Detta hantverksutövande anses som ett immateriellt kulturarv som hjälper samhället att minnas sin historia och sina traditioner.

I Undersökningen skildras de olika respondenternas syn på slöjd, skapande och hur ett arbete inom reminiscens kan fungera ur ett slöjdperspektiv. Minneskorgar med slöjdprodukter kan användas som en minnesväckare i detta arbete för att vara länken mellan människor med demens och reminiscensarbetet. Respondenterna redovisar hur en slöjdkorg skulle kunna fungera, vilka tekniker som kan fungera i sammanhanget och projektet ”Möten med minnen” har fungerat. Respondenterna berättar också om den glädje som slöjdade föremål och även slöjd som en skapande verksamhet ger deltagarna som har demensdiagnos.

Undersökningens resultat visar på att slöjd kan användas inom reminiscensarbete både genom att använda slöjdade föremål som minnesväckare och slöjd som ett skapande koncept. Slöjden kan få människor med demensdiagnos att minnas, samtala och även skapa kreativt med sina händer. Undersökningen visar även på att alla människor med demensdiagnos upplever sitt skapande olika och den yrkesverksamme måste vara lyhörd på vilka kunskaper och möjligheter som finns hos den med demensdiagnos. En slöjdkorg skulle vara ett verktyg i ett reminiscensarbete samt att det är ett immateriellt kulturarv som vi människor för vidare genom att göra, spara föremål och diskutera kring dem. Minnen och historier som går i arv och förs vidare från olika generationer.

Käll- och litteraturförteckning

Tryckta källor

Allwood, C, M & Erikson G, M (2010) *Grundläggande vetenskapsteori – för psykologi och andra beteendevetenskaper*. Lund: Studentlitteratur AB

Benton, T (2010) *Understanding heritage and memory*. Manchester University Press

Bondjers, R & Danielsson, H.U (1989) *Oro, himmel, spindel... Takkronor av halm och andra material*. Falun: Dalarnas museum.

Gunnemark, K (2004) *Minnenas Galleri - om minnesskåp och kulturarv*. Stockholm: Carlsson Bokförlag.

Isacs, L & Wallskär, H (2004) *Låt minnena leva - en handbok i reminiscensmetoden*. Gothia förlag AB.

Lokon, E (2008). *Opening minds through art (OMA): an art program for people with dementia*. Miami: Miami University.

Martinsson, H (1971), *Dikter om ljus och mörker*, Människans händer.

Nara Conference, Japan, Lemaire, R. & Stovel, H. (1994) *The Nara document on authenticity*. ICOMOS, s.46-48.

Patel, R. & Davidson, B. (2011) *Forskningsmetodikens grunder, - att planera genomföra och rapportera en undersökning*. Upplaga 4. Lund: Studentlitteratur AB.

Pollanen, Sinikka (2009) *Craft as context in therapeutic change* The Indian Journal of Occupational Therapy: Vol. XLI: No. 2, s.43-47(May 2009 - August 2009).

Pöllänen, Sinikka Hannele & Hirsimäki, Reeta Marja (2014). Occupational Therapy In Health *Crafts as memory triggers in reminiscence: A case study of older women with dementia*. Care, Volume 28, Issue 4, 2014.

Riley, J., Corkhill, B. & Morris, C. (2012) The benefits of knitting for personal and social wellbeing in adulthood: findings from an international survey. *British Journal of Occupational Therapy*, 76(2), 50-57.

Robinson, P. & Englander, M. (2007). Den deskriptiva fenomenologiska humanvetenskapliga metoden. *Vard i Norden*, 27(1), s. 57-59.

Vetenskapsrådet (2002). *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*.

Ziemelis, M. (1983) *Konsthantverk och konsthantverkare. En studie från Statens Kulturråd*. Rapport från Kulturrådet 1983:4. Stockholm: Statens Kulturråd.

Intervjuer

Intervju med hemslöjdskonsulent i Skåne (2016-05-20)

Intervju med hemslöjdskonsulent i Sörmland (2016-05-)

Intervju med museiintendent, Hallands kulturhistoriska museum (2016-05-02)

Intervju med två ur personalen från dagverksamhet (2016-05-02)

Rapporter

Projektredovisning för minneskorgar (2009)

Projektredovisning, minneskorgar (mars 2010-mars 2012).

Webblänkar

Alzheimerfonden (2016). Möten med minnen.

<http://www.alzheimerfonden.se/motenmedminnen> [2016- 04-28 kl: 14.03]

Alzheimerfonden (2016). Vad är demens? http://www.alzheimerfonden.se/om_demens [2016-05-21, kl:13.06]

Demenscentrum (2012). Låna en minnesväska. <http://www.demenscentrum.se/Arbeta-med-demens/Metoder-och-arbetssatt/Reminscens/Lana-en-minnesvaska/> [2016-05-01, kl:21.31]

Demenscentrum (2016). Möten med minnen. <http://www.demenscentrum.se/Leva-med-demens/Moten-med-minnen/> [2016-02-15 kl: 12.03]

Demenscentrum (2015). Reminscens. <http://www.demenscentrum.se/Arbeta-med-demens/Metoder-och-arbetssatt/Reminscens/> [2016-05-06, kl:8.39]

Demensförbundet (2016). Möten med minnen. <http://www.demensforbundet.se/sv/aktuellt-press/moten-med-minnen/> [2016-04-24, kl:13.31]

Hjärnfonden (2016). Alzheimers. <http://www.hjarnfonden.se/om-hjarnan/diagnoser/alzheimers/> [2016-05-06, kl:9.35]

Liverpoolmuseums (2016). House of memories.

<http://www.liverpoolmuseums.org.uk/learning/projects/house-of-memories/index.aspx> [2016-05-03, kl: 10.03]

- MoMA* (2016a). Meet me at Museum Of Modern Art.
<https://www.moma.org/meetme/index> [2016-04-24, kl:11.44]
- MoMA* (2016b). Historia om alzheimersprojekt.
<https://www.moma.org/meetme/resources/index#history> [2016-04-24, kl: 15.13]
- Museum association* (2016). Case study dementia I England.
(<http://www.museumsassociation.org/museums-change-lives/15012015-museums-change-lives-case-study-dementia>) [2016-05-21, kl:13.13]
- Museum of Contemporary Art* (2016). Artful. <http://www.mca.com.au/learn/adults/art-dementia/> [2016-05-03, kl:11.10]
- Museum Victoria* (2016). Minneslådor <https://museumvictoria.com.au/education/outreach-program/remiscing-kits/> [2016-05-03, kl:14.04]
- National museum Australia* (2016). Reminiscensarbete. <http://www.nma.gov.au/engage-learn/access> [2016-05-03, kl: 14.05]
- Liverpool museums* (2016a). About.
<http://www.liverpoolmuseums.org.uk/about/index.aspx> [2016-05-03, kl:9.58]
- Liverpool museums* (2016b). House of memories.
<http://www.liverpoolmuseums.org.uk/learning/projects/house-of-memories/index.aspx> [2016-05-03, Kl:10.03]
- Statens beredning för medicinsk och social utvärdering* (2014). Fenomenologi.
http://www.sbu.se/globalassets/ebm/metodbok/sbushandbok_bilaga11.pdf [2016-05-12, kl:14.21]
- Stockholms Länsmuseum* (2016a). Kultur på recept.
<http://www.stockholmslansmuseum.se/hemslojd/kultur-pa-recept/> [2016-05-22, kl:11.04]
- Stockholms Länsmuseum* (2016b). Seniorkultur.
<http://www.stockholmslansmuseum.se/hemslojd/seniorkultur/> [2016-05-22, kl:10.52]
- Svenska akademins ordlista* (2014). Slöjd. <http://g3.spraakdata.gu.se/saob/> [2016-05-20, kl:11.42]
- Statens beredning för medicinsk utvärdering* (2016) Fenomenologi,
http://www.sbu.se/globalassets/ebm/metodbok/sbushandbok_bilaga11.pdf, [2016-05-12, kl:14.21] s.113-114
- Sörmlands museum* (2016a) Minnesutställningar
syskrinet.<http://www.sormlandsmuseum.se/boka/for-aldreomsorgen/minnesutstallningar/syskrinet/> [2016-04-27, kl:14.33]
- Sörmlands museum* (2016b). Minnesutställningar snickarbon.
<http://www.sormlandsmuseum.se/boka/for-aldreomsorgen/minnesutstallningar/snickarbon/> [2016-04-27, kl:14.35]
- University of Sydney* (2016). New study on impact of art on dementia.
<http://sydney.edu.au/brain-mind/news-events/news/art-on-dementia.php> [2016-05-21, kl: 15.48]
- Wikipedia* (2016) Luffarslöjd. <https://sv.wikipedia.org/wiki/Luffarsl%C3%B6jd> [2016-08-27, kl:19.21]

Wiktionary (2015). Autenticitet. <https://sv.wiktionary.org/wiki/autenticitet> [2016-05-19, kl:19.58]

Bilaga 1 Kartläggning av minneskorgar

- Hemslöjden i Skåne, - har jobbat med minneskorgar (www.slojdiskane.sdverksamhet/minneskorgar)
Hemslöjdskonsulenterna i Skåne har gjort minneskorgar med diverse slöjd. De har olika teman på korgarna; trä, linne, jakt och fiske, handarbete, marknaden, vävning, köket, leksaker, skolslöjd och livets högtider. Korgarna innehåller färdiga produkter men även påbörjade slöjdföremål som man kan arbeta vidare på, samt material, verktyg och redskap. Till korgarna finns även böcker, fotografier, förslag på slöjdaktiviteter och handledning med beskrivning av temat, föremålen och dess användning.
- Sörmlands museum - Minns du? - Syskrinet, snickarbänk: redskap, material och färdiga alster. Utställning för äldreomsorgen, Utställningarna kan användas på olika sätt: Prata om föremålen och använd dem. Läs citaten och minns egna erfarenheter. Titta på bilderna med tillhörande förslag på samtalsväckare.

Utställningen innehåller ett syskrin i stort format tillsammans med en mängd redskap för textilt hantverk, garner och några färdiga alster som dukar, strumpor och broderier. Den behöver en yta på ca 2.5x1 meter.

Anteckningar efter telefonsamtal med hemslöjdskonsulent i Skåne

I Skåne har man gjort minneskorgar/lådor med handgjorda/slöjdade föremål och påbörjade föremål. De har haft samarbeten med kultur i vården. Hemslöjdskonsulenterna hade inspirationsdagar med personalen så att de fick en inblick i slöjden och de fick även prova olika tekniker själva. Här har det varit att personalen har fått lära sig för att kunna få till sig en korg och sedan använda den tillsammans med sina brukare.

Hemslöjdskonsulenten pratade om att hon ibland har gjort slöjd som man även kan samarbeta med. Exempel är: oroar, påtdocka, påskpynt, trådslöjd, tälja, feststänger (de kan man arbeta flera på). Hon menar att grejen inte är att göra utan att få fram ett samtal.

Hemslöjdskonsulenten har även haft med sig en korgslöjdare (korgslöjd har varit stort i Skåne) som har visat, berättat och flätat korgar samtidigt ute på boenden.

Besökarna/brukarna fick prova om man ville, men det var inte huvudtanken, utan att de skulle få se tillverkningsprocessen och kunna samtala om minnen, korgar, material och teknik. Det var dock inte ekonomiskt hållbart att göra sådana besök med en slöjdare på boenden.

Till korgen trä och fiske finns ingen aktivitet. Till varje korg finns en introduktion med böcker, fotografier, film, eventuell musik och tips (handledning på hur korgarna kan användas). Korgarna finns i Landskrona.

Hur en slöjdkorg skulle kunna se ut

- påtning (+ ganska lätt att komma ihåg, går att hålla i handen, - pilligt för de med dåliga händer, motorik)
- stickning (+ räta maskor är ganska lätt, att sticka rätstickning, större stickor och grövre garn. - svårt med motoriken/)
- Göra Oro (+ arbeta var för sig, men samtidigt tillsammans.

Bilaga 2. Intervjufrågor

Intervjufrågor till intervju 1.

- Hur uppkom korgarna?
- Hur bestämdes teknikerna i korgarna?
- Vad finns det för undersökning/forskning som styr korgarnas uppkomst?
- Vad finns för fördelning mellan textil och trä?
- Vad finns för fördelning mellan män/kvinnor?
- Vad är poängen med korgen? Skapandet eller minnet?
- Vilka slöjdtekniker ges som förslag, varför? För vem riktar sig korgarna?
- Vem utför ”workshopen”?
- Hur många människor är med under en workshop?
- Vad har ni fått för resultat av korgarna?
- Vilken respons har kommit från deltagarna?
- Hur ofta utbildas personal?

Intervjufrågor till intervju 2.

- Vilken typ av verksamhet har ni?
- Varför kommer människor till er?
- Vad har de för diagnoser?
- Använder ni er av slöjd/hantverk i er verksamhet? Om ja, på vilket sätt?
- På vilket sätt påverkar slöjd och hantverk deltagarna?
- Hur påverkas deltagarna om de inte varit i kontakt med en hantverksteknik innan?
- Vilken typ av slöjd/hantverk tror du skulle vara rolig/bra för din grupp?
- Vad skulle de inte vilja göra?
- På vilket sätt måste aktiviteten anpassas för att passa dina deltagare?
- Hur motiverar du dina deltagare att vara med på aktiviteter?
- Hur använder ni er av reminiscens i er verksamhet?
- Vad är viktigt att tänka på när man håller en workshop för dementa/din grupp?
- Har ni arbetat med minneskorgar hos er? Om ja, på vilket sätt?
- Hur tror du att en minneskorg med slöjdmaterial skulle fungera i gruppen? / Hur skulle gruppen ta emot en minneskorg med slöjdmaterial?

Intervjufrågor till intervju 3.

- Kan du berätta kort om möten med minnen?
- Hur arbetar du med möten med minnen?
- Varför anser du att möten med minnen är bra?
- Vad är en minneskorg?
- Hur kan man koppla en skapande verksamhet/slöjd till möten med minnen?
- Inför en visning, hur förbereder du dig?
- Förbereder du dig på ett annat sätt med möten med minnen än andra visningar?
- Agerar du på något speciellt sätt?
- Vad anser du att man kan få ut av skapande verksamhet inom minneskorgar?
- Hur värderar du skapandet vs Samtalet?

Intervjufrågor till intervju 4.

- Kan du berätta om ditt projekt när du var ute och slöjdade på äldreboenden?
- Hur förberedde du dig inför besöken på äldreboenden?
- Vilka tekniker använde du?
- Hur valde du ut de teknikerna?
- Vad tog du med dig till dina träffar?
- Har du tips på tekniker som kan användas inom äldreomsorgen/ till människor med demensdiagnos?
- Hur går du tillväga när du arbetar med grupper på äldreboenden?
- Tänker du på något speciellt?
- Vad tror du att deltagarna får ut av att slöjda?
- Hur stora var grupperna? Vad anser du är maxantal?
- Vilka tekniker rekommenderar du inte att använda i en grupp från ett äldreboende?
- Vad ser du för för - eller nackdelar/svårigheter med att vara ute och slöjda på äldreboenden?
- Tänk om du även får möjlighet att fråga om deltagarna hade slöjdfarenheter sedan tidigare och hur det i så fall påverkade intresset/resultatet

Bilaga 3 Minneskorgar

Framtagna av Skånes Hemslöjdsförbund med stöd från Region Skåne/Kultur Skåne och Kommunförbundet Skåne

Korgarnas användning

Jag har samlat idéer och erfarenheter som framkommit under projektets gång. Korgarna kan användas av både på avdelningarna och i rehab/dagverksamhet.

Dagverksamhet

- Planerade aktiviteter
- Packa upp och upptäcka korgarnas innehåll tillsammans
- Välja ut några föremål eller enstaka att prata kring
- Göra en enkel slöjdaktivitet tillsammans – var och en medverkar efter förmåga
- Högläsning

På avdelning

- Låt korgarna gå runt på avdelningarna
- Ställ fram sakerna på ett bord det kan inbjuda till samtal
- Står de framme kan avdelningspersonalen ta vara på korta stunder och exempelvis ta ett föremål för en liten pratstund med en eller flera boende.
- Föremålen kan också användas när någon boende är orolig för avledande samtal.

Vad kan man mer göra

Korgarna kan vara en inspiration till att göra egna korgar.

- Hitta på ett tema leta föremål, böcker och gamla tidskrifter på loppis
- Låt ett befintligt föremål bli utgångspunkten för ett tema
- Komplettera efterhand

Fråga på hembygdsföreningen om de vill komma och visa och prata om föremål ur sina samlingar eller gör om möjligt en utflykt till hembygdsgården.

Känner ni någon i trakten som är slöjdkunnig kan ni kanske bjuda in personen att visa och prata lite kring det. Samla en liten grupp av boende max 10.

Samarbeta med ett studieförbund som kan hålla i aktiviteter runt korgarna.

Föremålen i korgarna är till för att kännas på! Vi kräver inte ersättning för föremål som går sönder på grund av användning.

Bilaga 4 Träkorgen

Som lantbrukare fick man förr ofta förlita sig på eget kunnande. Redskap behövde repareras, byggnader underhållas eller någon enkel möbel tillverkas. Med naturens material runt husknuten och med enkla verktyg som såg, kniv och yxa kunde de flesta problem avhjälpas. "Lommekniven" bar man alltid med sig i fickan och den var det viktigaste verktyget. Med den skar man av ett rep som var för långt, täljde en ny *pinne till räfsan* eller skar en enkel *häst* till någon liten som behövde förströs. *Hyveln* användes till finare snickerier medan *navaren* borrade hål i grövre konstruktioner såsom vagnar och byggnader. Kring arbetet stod en doft av *trä, linolja* och *tjära*. Om våren gjorde man *björkrismattor* till förstukvisten. Slöjdade gjorde man också som avkoppling och kontrast till vardagens arbete. Då gjorde man kanske en *fotografiram* av trä eller en *täljd gubbe*. På 30-talet var *lövsågning* en populär hobby.

Föremål:

2. en flaska med linolja och en med tjära
(OBS! trasor/papper indränkta med linolja kan självantända, bränn eller knyt i plastpåse)
3. lommekniv
4. hyvel
5. navare
6. räfseshuvud och ämnen till nya räfsen
7. klappträ
8. klädnypor
9. grytunderlägg av björkris
10. pinnlist
11. fotografiram i trä
12. trähäst
13. skuren gubbe
14. lövsågad korg

Bok:

- Lövsågning

Bilder och artiklar i mapp:

- Vedsågning
- Verktygsslipning
- Svarvning
- Potatisplockning
- Skördarbetare med liar
- Äppelplockning (2st)
(Fotografier från Regionmuseet Kristianstad)
- Artikel ur Tidskriften Hemslojden 1994:5 (2 blad), 1997:3 (2 blad)

Loggbok

Skriv ner samtal och reflektioner kring korgen och dess innehåll!

Att samtala kring:

- Är det någon som har/har haft en lommekniv? Vad användes den till?
- Var det vanligt att man reparerade det som gick sönder istället för att köpa nytt?
- Är det någon som har gjort en björkrismatta? Berätta?

Bilaga 5 Marknadskorgen

Ett marknadsbesök var ett välkommet avbrott i vardagen. Där var det liv och rörelse, musik och ibland andra marknadsattraktioner. Mångahanda varor utbjöds till försäljning. Mycket av det som såldes på marknaderna var tillverkat i norra Skånes skogsbygder, där det var många som levde på att slöjda. Skogen gav råvara till stegar, trädgårdsmöbler, *träskor*, *vävskyttlar*, räffsor, *laggade träkärl*, *slevar och svarvade föremål*. *Korgar flätades av ene, pil och spån*. Av björkris gjordes vispar och kvastar. Borstbinderier tillverkade *borstar* för olika ändamål av bland annat svinborst och tagel. De textilier som salufördes var till exempel, sockor, vantar, förkläden och *huvuddukar*. Kanske fastnade barnen för de svarvade och målade *miniatyrföremål* och leksaker som allmänt kallades för pyckeslöjd. En *strut* med hemkokta karameller smakade säkert gott.

Föremål:

1. göingehäst
2. karamellstrut (att bjud ur)
3. miniatyrspinnrock (pyckeslöjd)
4. snurra (pyckeslöjd)
5. sybaron (pyckeslöjd)
6. vävskyttel
8. rutig huvudduk
9. träskor
10. björkrisvisp
11. 3 träślevar
12. enekorg
13. löbkorg (halm)
14. laggat kärl
15. svarvad träburk
16. 2 näverdosor

Bilder och artiklar i mapp:

- Göingelass, (1-2)
- Marknad på Salutorget i Kristianstad, 1950-talet (2:2-3)
- Marknad i Degerberga 1970-talet (3-5)
- Träskomakare, 1950-tal och 1980-talet (6-7)
(Fotografier från Regionmuseet Kristianstad)
- Artiklar ur Tidskriften Hemslöjden, laggning (8) flätning av enekorg (9)
- Film: Korgmakare

Bok:

- Kiviksmarknad

Loggbok

Skriv ner samtal och reflektioner kring korgen och dess innehåll!

Att läsa:

Har ni varit på marknad någon gång? Berätta om det?

Vad fanns att köpa på marknaden?

Fanns det hantverkare i bygden som tillverkade korgar, träföremål eller halmslöjd?

Bilaga 6 Handarbetskorgen

Under 1900-talets första hälft var ull en viktig råvara vid tillverkningen av hemmets textilier och familjens kläder. Att spinna allt garn själv på spinnrock var ett tidsödande arbete. De som hade egna får lämnade därför ullen till spinnerier för kardning, spinning och färgning.

Att sticka nya *raggsockor* till familjen och stoppa hål i de gamla nötta, var ett ständigt återkommande arbete. *Stoppsvampen* användes flitigt. Till skillnad från idag, när allt trasigt slängs, kunde man konsten att stoppa, lappa och laga. I korgen finns några häften med *stickbeskrivningar* från 40-talet som lockar med mer lustfyllda stickprojekt. Boken ”Sparat” väcker stickminnen från tidigt 50-tal. I hemslöjdens butiker såldes *materialsatser till broderier* i olika tekniker. Ofta var de gjorda med gamla allmogetextilier som förlaga. Här finns en påbörjad kudde i skånskt *yllebroderi* och en nästan färdig *tvistsömskudde* med kant av kavelfrans. På 30-talet blev det populärt att knyta rya på en färdig vävbotten. Det var ett handarbete som tilltalade både män och kvinnor. Intresset för knutna *ryamattor* och -kuddar varade långt in på 60-talet.

Föremål

2. 1 par påbörjade raggsockor
3. 1 par nötta raggsockor
4. stoppsvamp
5. påbörjad kudde i skånskt yllebroderi, garn, färgprover, sömnadsbeskrivning
6. överstycke till en kudde i tvistsöm
7. ryabotten och linjal
9. 1 härva rött ryagarn
10. stickande kvinna (täljd trä figur)

Böcker:

- Sparat - små stickade kläder från vår barndom
- Hemslöjdens handarbeten, del 1

Artiklar och häften i mapp:

- 3 stickhäften från 1949
- Postorderskatalog, Ryor från Mattkonst/Grunnebo
- Artikel ur Tidskriften Hemslöjden, 2006:6
- Informationsblad om ull

Loggbok

Skriv ner samtal och reflektioner kring korgen och dess innehåll!

Högläsning:

”Sparat” – Mammans strumpkorg, sid. 101

Att samtala kring:

Stickade ni mycket till familjen? Vem lärde er sticka? Lärde ni era barn att sticka? Tycker ni om att brodera? Vad broderar ni helst? Är det någon som broderat skånskt yllebroderi? Är det någon som knutit en rya?

Bilaga 7 Vävkorgen

Skåne har en mycket rik textil tradition. På många gårdar finns det fortfarande *ärvda vävnader* att vårda och lämna över till nästa generation. Det kan vara *jynnen* eller åkdynor i rölakan, eller någon annan av de konstvävnadstekniker som förekommit i länet. Dessa skatter har bevarats i över 100 år, tack vare att de förvarats mörkt i kistor och bara tagits fram vid högtider. Många var de kvinnor som vävde textilier för husbehov eller till andra på beställning. *Handduksväv*, lakansväv, dukar, *bolstervar* och trasmattor var några av de brukstextilier som tillverkades. Långt in på 1900-talet var det inte ovanligt att textilier vävdes i hemmet. I senare tid har det exempelvis varit möbeltyg, draperier, plädar och löpare.

Den älskade trasmattan har funnits i de flesta svenska hem sedan 1800-talets slut. Kanske var en trasmatta den första vävnad som en ung flicka fick göra för att lära sig väva. Att klippa *mattrasor* (*mattlasor*) av slitna kläder och andra textilier var något som alla kunde hjälpa till med. De brokiga trasorna kunde sedan förvandlas till vackra randiga mattor.

Föremål:

1. 3 vävskyttlar: damastskyttel (a), vanlig skyttel (b), rullskyttel (c)
2. skedkrok i ben
3. spolmaskin
4. spolpapper, garnspole och garnnystan
5. vävsticka med mattrasor
6. nystan med klippta mattrasor
8. bomullsmattvarp för trasvävar
9. bolstervar (bomullsvarp, inslag ullgarn)
10. dyna/kudde (jynne) i rölakan (linvarp, inslag i ull)
11. entrådigt ullgarn för konstvävnad (5 härvor)
12. handduk (halvlinne)

Böcker:

- 2 vävböcker från 50-talet: Vi väver till hemmet, Yllevävar.
- Den svenska trasmattan
- Vävnoter - textilhantverkets sånger + CD skiva

Bilder:

- Skyttlar och vävspännare
- Informationsblad om vävstolen

Loggbok

Skriv ner samtal och reflektioner kring korgen och dess innehåll!

Att läsa:

Den svenska trasmattan - uppteckningar från Skåne, sid 59 och sid 64-68

Att samtala kring:

Berätta om textilier som gått i arv i släkten

Berätta om den första väven

Berätta om klippning och sortering av mattrasor. Vem gjorde det? Hur gick det till?